
Rama Shadguna Upakhyana Varnanam Six Qualities of Shriram

रामषड्गुणोपाख्यानवर्णनम्

Document Information

Text title : Rama Shadguna Upakhyana Varnanam Description of Six Qualities of Shriram

File name : rAmaShaDguNopAkhyAnavarNanam.itx

Category : raama

Location : doc_raama

Transliterated by : Vishal Pandey

Proofread by : Vishal Pandey

Description/comments : bhushuNDirAmAyaNam | pUrvakhaNDa | adhyAya 92-97||

Latest update : August 28, 2024

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 18, 2025

sanskritdocuments.org

રામષડ્ગુણોપાખ્યાનવર્ણનમ્

ષડ્ગુણાનિ - ઐશ્વર્યગુણ વીર્યગુણ યશોગુણ શ્રી:ગુણ જ્ઞાનગુણ વૈરાગ્યગુણ ।

ઐશ્વર્યવર્ણનમ્

બ્રહ્મોવાચ ।

યૌવરાજ્યે સ્થિતં રામં નીતિજ્ઞં ધર્મકોવિદમ્ ।

રાણો નૈશ્ચિન્ત્યકર્તારં શ્રિયઃ સર્વાઃ પ્રપેદિરે ॥ ૧ ॥

ઐશ્વર્યમતુલં વીર્યં યશસ્ત્રૈલોક્યશીતલમ્ ।

જાનક્યા સમ્મિતા શ્રીશ્ચ જ્ઞાનં સ્વાત્મનિદર્શનમ્ ॥ ૨ ॥

વૈરાગ્યં વિષયોન્મોકં સર્વભોગસુખાતિગમ્ ।

ષડ્વિધં ભગમિત્યેતદ્રામચન્દ્રે બભૂવ હ ॥ ૩ ॥

ભુશુણ્ડ ઉવાચ ।

ષડ્વિધેન ભગેનૈષ ભગવાનિતિ શબ્દિતઃ ।

તત્પ્રાયો વિશ્રુતપ્રાયં વેદેભ્યો બહુરૂપતઃ ॥ ૪ ॥

તથાપિ ન સમાજ્ઞાતં રામચન્દ્રગતં ભગમ્ ।

પ્રત્યેકમૈશ્વર્યમુખં વર્ણિતં ચદ્ભવાદૃશૈઃ ॥ ૫ ॥

બ્રહ્મોવાચ ।

બહુધા વર્ણિતં વેદૈર્ભગવત્ત્વમમુષ્ય તત્ ।

ભગં ભાગ્યં પરાશક્તિરન્તરજ્ગતયા સ્થિતમ્ ॥ ૬ ॥

સ્વરૂપધર્મરૂપં તત્ પરે બ્રહ્મણિ રાઘવે ।

ન પરો ભગવાંસ્તસ્માદ્રામાત્ ત્રૈલોક્યસુન્દરાત્ ॥ ૭ ॥

અથ તેડહં પ્રવક્ષ્યામિ રામસ્યૈશ્વર્યમુત્તમમ્ ।

યસ્યાજ્ઞાવશગા માયા દેવાનામપિ મોહિની ॥ ૮ ॥

सापि दासीवदासीना कस्तस्मात्पर ईश्वरः ।
 कालोऽप्याज्ञाकरो यस्य सृष्टि स्थितिलयावळः ॥ ८ ॥
 सर्वभूतैकग्रसनः सर्वभूतभयङ्कुरः ।
 आध्यात्मिकोऽधिदैवश्च स तथैवाधिभौतिकः ॥ १० ॥
 लीलारसपदार्थानामाधारो रसवत्तरः ।
 आधिदैव एतिष्यातः कालो रामस्वरूपकः ॥ ११ ॥
 आध्यात्मिकस्तथा कालः सूर्यरूपो जनार्दनः ।
 त्रयीमयः स सविता आधिदैववशानुगः ॥ १२ ॥
 आधिभौतिककालोऽयमाध्यात्मिकवशानुगः ।
 परिणामकरः सर्वभूतानां कृलभावनः ॥ १३ ॥
 कर्मोपासाज्ञानमार्गेष्वेको यः प्रतिबन्धकः ।
 भगवन्तं य तद्भक्तं सर्वथैव विमुञ्चति ॥ १४ ॥
 श्रुवाश्चांशा यस्य सूक्ष्माणुमात्राः
 स्वस्थैवाभिध्यानतः संसरन्तः ।
 कामकलेशानिरानन्दरूपाः
 स्वस्थैवाविर्भावतः स्वेन तुल्याः ॥ १५ ॥
 ब्रह्मेत्यादुर्ये य वेदान्तवायः
 सत्यज्ञानानन्दपूर्णप्रकाशम् ।
 निर्वेशेष्यं ज्ञानिनामेकधिष्यं
 तस्याप्येकं यद्विभूतिस्वरूपम् ॥ १६ ॥
 सूर्यायन्द्रौ यस्य नेत्रे विशुद्धे
 द्यौर्वे मूर्ध्ना भं य नाभिर्विशालम् ।
 आशाः श्रोत्रे भूतलं पाददेशो
 यस्य स्थूलं रूपमेतद्विराट् सः ॥ १७ ॥
 निराकारं निर्विशेषं निर्लेहं य निरञ्जनम् ।
 सर्वभूतान्तरात्मैकसूक्ष्मं तत्त्वं य यस्य तत् ॥ १८ ॥
 योगिनां हृदयाकाशे प्रकाशं ज्ञानदीप्तिः ।
 यन्मायया तिरोभूय सर्वं निर्व्याप्य तिष्ठति ॥ १९ ॥

સર્વતઃ પાણિપાદાદ્યં સર્વતોઽક્ષિશિરઃ શ્રુતિઃ ।

એકાકારં નિરાકારં નાનાકારં વિભક્તિમત્ ॥ ૨૦ ॥

અણોરાણુ મહચ્યાદિમહતો વિષ્વગુદ્ભવમ્ ।

સૈવાન્તર્યામિતા યસ્ય કસ્તસ્માત્પર ઈશ્વરઃ ॥ ૨૧ ॥

ઇતીદમૈશ્વર્યમનન્તમેવ

શ્રીરામસંજ્ઞાસ્ય પરસ્ય ધામ્નઃ ।

વેદેષુ ગીતં કવિભિર્વર્ણિતં ચ

તતોઽપ્યનન્તં વદતો મે નિબોધ ॥ ૨૨ ॥

અનન્તકોટિબ્રહ્માણં બિભ્રદ્રોમવિલઃ પરઃ ।

પુરુષઃ સોઽપિ યસ્થાંશઃ કસ્તસ્માત્ પર ઈશ્વરઃ ॥ ૨૩ ॥

યસ્ય લીલૈવ કૈવલ્યં જીવાનાં સમ્પ્રગાયતામ્ ।

બ્રહ્માદીનામધ્યગમ્યં કસ્તસ્માત્પર ઈશ્વરઃ ॥ ૨૪ ॥

સૃજત્યા વિશતે ભૂયો સાક્ષીવ નિખિલં જગત્ ।

જીવેનૈવાત્મરૂપેણ તથાન્તર્યામિરૂપતઃ ॥ ૨૫ ॥

વિકીડતિ વિશેષેણ નિજલીલારસાત્મકઃ ।

સહજાનન્તિનીશક્ત્યા કસ્તસ્માત્ પર ઈશ્વરઃ ॥ ૨૬ ॥

એક એવ દ્વિરૂપેણ નાનાલીલાર્થરૂપતઃ ।

નિત્યાવિર્ભૂત એવાસૌ ભુડ્કતે સ્વાનન્દ્યોરાણીમ્ ॥ ૨૭ ॥

અપ્રાકૃતૈઃ પ્રાકૃતૈશ્ચ વસ્તુભિઃ સ્વૈસ્તદર્થકૈઃ ।

નટવત્ કુરુતે કેલીઃ કસ્તસ્માત્ પર ઈશ્વરઃ ॥ ૨૮ ॥

યથા કશ્ચિન્મહારાજો નિજેચ્છામનુરુધ્ય વૈ ।

અશક્યં ચ સુશક્યં ચ દુઃશક્યં ચ વિધાય હિ ॥ ૨૯ ॥

અન્યથા કુરુતે ભૂયઃ કરોતિ ન કરોતિ ચ ।

યથા પ્રાચીનવસ્તૂનિ કૃતાનિ સ્વયમાદરાત્ ॥ ૩૦ ॥

પ્રાકારગોપુરાદીનિ ભડ્કવ્યોદ્યાનવનાદિકમ્ ।

કુરુતે તત્પુનર્ભડ્કવા પ્રાકારગોપુરાદિકમ્ ॥ ૩૧ ॥

એવં સ્વયં કૃતાન્યેવ કુરુતે સ્વેચ્છયાન્યથા ।

નિજલીલારસૈકાર્થં કસ્તસ્માત્ પર ઈશ્વરઃ ॥ ૩૨ ॥

मत्स्थो भूत्वा कदाप्येष भक्तस्त्वाविवक्षसः ।
 लक्षैकयोजनायामशर्गुगस्थापितपोतकः ॥ ३३ ॥
 प्रलयार्णवनिर्भगां वेदवायमुपाडरत् ।
 तत्कालोचितमाधुर्यवेषविग्रहशोभितः ॥ ३४ ॥
 सत्यप्रताय बडुशो वेदानां छार्दमुक्तवान् ।
 यक्ष्यकायमानाङ्गः शुद्धसत्त्वमुपाविशत् ॥ ३५ ॥
 कदाचित् कच्छपाकारो मन्दरायलधारणात् ।
 षष्ठ्यष्टूतिमुभवाद् देवानां छितमायरत् ॥ ३६ ॥
 कदाचिद्विव्यवाराडुपभृत् सन्निवेशवान् ।
 कल्पान्तसमयाम्भोधिजलवृन्दं विनिर्धवन् ॥ ३७ ॥
 उर्वीमुदवड् भूरि सटामण्डितकन्धरः ।
 भुराघातैः कुलाद्राणां कूटानि त्रोटयन् रुषा ॥ ३८ ॥
 संवत्सरसडस्त्राणि छिरण्याक्षेण युद्धवान् ।
 विनयन् आडुकण्टीः केवलं वीर्यसम्मदी ॥ ३९ ॥
 अपातयन्मलेन्द्रस्य विद्वेष्टारं तमुद्धतम् ।
 साक्षाद्यज्ञस्वरूपेण दृष्टो ब्रह्मशिवादिभिः ॥ ४० ॥
 व्यतनोत् कर्मणां संस्थाः स्वरूपेणैव तत्क्षणात् ।
 अथ भूयोऽपि देवोऽयं दिव्यकेवलरूपधृक् ॥ ४१ ॥
 अरण्यादागतो रुष्टो दुर्दर्शः क्रूरविग्रहः ।
 षष्टिवर्षसडस्त्राणि दितिजेन्द्रमयोधयत् ॥ ४२ ॥
 प्रह्लादस्य छितार्थाय तथारूपो बभौ प्रभुः ।
 अथान्यदा बलिं नाम दैत्येन्द्रं त्रिजगत्प्रभुम् ॥ ४३ ॥
 सुरेन्द्रलक्ष्मीछर्तारं प्रसभं छलमात्रतः ।
 पातालं वेशयामास वामनोऽथ त्रिविक्रमः ॥ ४४ ॥
 देवैर्नरैर्भुनिगणैर्दृष्टोऽत्यद्भुतविक्रमी ।
 कोटिभिर्भार्कदुर्दर्शो रसनाबद्धतारकः ॥ ४५ ॥
 गणैर्ज्येत्यभिहितस्त्रैलोक्येन विराजितः ।
 शुशुभे भगवान् साक्षादयमेव शुभाकृतिः ॥ ४६ ॥

અથ રાજન્યવર્થેષુ વિધર્માકાન્તબુદ્ધિષુ ।
 અબ્રહ્મણ્યેષુ દુર્વૃત્તેષ્વાત્મવીર્યવિકાસવાન્ ॥ ૪૭ ॥
 કુઠારધારાદુર્દર્શો વિપ્રઃ ક્ષત્રિયઘાતકઃ ।
 દુઃક્ષત્રરહિતાં ભૂમિ ચક્રે વારૈકવિંશતિમ્ ॥ ૪૮ ॥
 અપોષયદ્ બ્રાહ્મણાંશ્ચ દાનં કૃત્વા મહાદ્ભુતમ્ ।
 ચકર્ત કાર્તવીર્યસ્ય દોર્દણદ્રુમમણ્ડલીમ્ ॥ ૪૯ ॥
 અથ દાશરથે ગેહે સર્વસમ્પદ્ભૂષિતે ।
 ભ્રાતૃભિઃ સહિતો જાતો રસિકેન્દ્રશિખામણિઃ ॥ ૫૦ ॥
 કલ્પં સારસ્વતં પ્રાપ્ય સાક્ષાત્ પૂર્ણઃ શુભાકૃતિઃ ।
 મૈથિલીનયનાનન્દદાયી પૌરુષભૂષણઃ ॥ ૫૧ ॥
 નીતિધર્મપ્રવૃત્તિત્વાત્ સતાં સમ્મતસદ્ગુણઃ ।
 યોગિભિર્વૃત્તકૃત્તપૈર્ગીયમાન ઉદારધીઃ ॥ ૫૨ ॥
 મર્યાદાપાલન પરશ્ચક્રે લીલાં મનોહરામ્ ।
 તામહં ગદિતું શક્તો નૈવ જિહ્વાસહસ્રકૈઃ ॥ ૫૩ ॥
 શ્રીરામો નામમાત્રેણ રમયન્ જીવધોરણીઃ ।
 રમતે રત્નાચલે નિત્યં ભ્રાત્રા સેવિતપાર્શ્વકૈઃ ॥ ૫૪ ॥
 ભૂય એષ ક્ષપયિતા રાવણં લોકરાવણમ્ ।
 અગસ્ત્યહયશીર્ષાદૈર્ઘ્યાતતત્ત્વઃ કથગ્ચન ॥ ૫૫ ॥
 મહાવીરો મહાધીરો મહાકારુણિકેશ્વરઃ ।
 કૃતજ્ઞો યશસાં રાશિર્વિપ્રાશીભિઃ સમૈધિતઃ ॥ ૫૬ ॥
 લોકલોચનવિશ્રામો વિરામો ભૂરિદુર્દુદામ્ ।
 વેદમાર્ગનયા રામો રામો વિજયતેતરામ્ ॥ ૫૭ ॥
 બલકૃષ્ણાદિરૂપેણ ભવિતા ચ સમઃ ક્વચિત્ ।
 અથ યજ્ઞગતાગ્જન્તૂન્ દયમાનો દયાનિધિઃ ॥ ૫૮ ॥
 બુદ્ધ ઇત્યાખ્યયા યુક્તો ભવિતા સ્વયમેવ ચ ।
 તતશ્ચ મ્લેચ્છભાવેષુ જનેષુ કલિકાલતઃ ॥ ૫૯ ॥
 પુનઃ સંસ્મૃત્ય સ્વં ધર્મ ભવિતા કલ્કિરૂપધૃક્ ।

ઇમાનિ દશ મુખ્યાનિ રૂપાણ્યસ્ય મહાત્મનઃ ॥ ૬૦ ॥

યુગે યુગેઽવતરતો ગીયન્તે વેદવિત્તમૈઃ ।

અન્યાનિ યાપિ રૂપાણિ યુગરૂપાણિ બિભ્રતિ ॥ ૬૧ ॥

ગુણાવતારરૂપાણિ તથૈવાન્યાનિ ભૂરિશઃ ।

શ્વેતરક્તપીતકૃષ્ણાનાનાવર્ણાનિ વૈ ખગ ॥ ૬૨ ॥

તથૈવાન્યાનિ રૂપાણિ કલાશ્ચાંશાઃ સનાતનાઃ ।

તથૈવાવેશરૂપાણિ પૃથુરાજમુખ્યાનિ ચ ॥ ૬૩ ॥

રામસ્યૈવાખિલારમ્ભા દૃષ્ટાશ્ચૈવ શ્રુતા અપિ ।

સ્મૃતાઃ પુનન્તિ ભુવનં કસ્તમાત્પર ઈશ્વરઃ ॥ ૬૪ ॥

સકલૈશ્વર્યસીમ્નોઽસ્યૈશ્વર્યમુપવર્ણિતમ્ ।

તથા હિ મહતી ભૂતિરનેનાત્ર પ્રદર્શિતા ॥ ૬૫ ॥

યૌવરાજ્યસ્થિતેનૈવ શ્રીમદ્દાશરથે ગૃહે ।

ગૃહં ખલુ વિશાલં તદ્ યોજનોચ્છાયમીડિતમ્ ॥ ૬૬ ॥

સભામણ્ડપ સંશોભિ મણિમાણિક્યભૂષિતમ્ ।

પિતૃપૈતામહં યત્ર હેમરત્નવિભૂષિતમ્ ॥ ૬૭ ॥

નિઃશ્રેણિકા ત્રય યુતં દિવ્યં સિહાસનં સ્થિતમ્ ।

તત્રસ્થોઽયં સભાકાલે શુભુભે યૌવરાજ્યભુક્ ॥ ૬૮ ॥

પિતુરાજ્ઞામનુલ્લઙ્ઘય નીતિધર્માનુશાસકઃ ।

ગાયકા નર્તકાશ્ચૈવ વાદકાશ્ચોપવીણકાઃ ॥ ૬૯ ॥

અનેકશિલ્પવૈચિત્રીશાલિનઃ શુભકર્મિણઃ ।

સ્વાં સ્વાં વિદ્યાં દર્શયન્ત ઉવાસાઞ્ચકિરે મિથઃ ।

યૌવરાજ્યસ્થિતં રામં ત્રિજગત્કામવર્ષણમ્ ॥ ૭૦ ॥

યુવાનમાજાનુવિશાલદોર્ઢ્યં

મહાર્હરત્નાઢ્યલસત્કિરીટિનમ્ ।

વલક્ષમુક્તાકૃલપૂરિતશ્રુતિં

વિલમ્બિહારાભરણાદ્યુરઃ શ્રિયમ્ ॥ ૭૦ ॥

નિરઙ્કુર્ણોન્દુવિરાજિતાનનં

જગત્રયીનેત્રયકોરતુષ્ટિદમ્ ।

સમોદમીષત્સ્મિતરજ્જિતાધરં
નિતાન્તમાજ્ઞાવશગાખિલેશ્વરમ્ ॥ ૭૧ ॥

સુપીવરાંસં સુવિશાલવક્ષસં
સુરાજરાજીવવિરાજિતેક્ષણમ્ ।
સુવર્ણરત્નાડ્ગદભાતિરસ્કૃત
સ્ફુરત્સભામણ્ડલભૂતમિસ્ત્રકમ્ ॥ ૭૨ ॥

સ્વામિત્વધર્મેણ વશીકૃતાખિલં
સ્વાભાવિકોદ્યોતસહસ્રદીપિતિમ્ ।
પ્રસન્નકાન્ત્યાભિસુધાંશુસમ્પદં
મનોરમાલાપકલાસુ કોવિદમ્ ॥ ૭૩ ॥

કે કે ન તોષિતાસ્તેન કે કે ન ચ વશીકૃતાઃ ।
કે કે ન સડ્ગતાશ્ચૈવ કે કે ન કૃતાર્થિતાઃ ॥ ૭૪ ॥

કે કે ન કાઞ્ચનાસારૈઃ કવયો ધનદીકૃતાઃ ।
કે કે ન ગજસન્દોહૈર્જના ગજપતીકૃતાઃ ॥ ૭૫ ॥

કે કે ન વાશ્વસન્દોહૈર્જના હયપતીકૃતાઃ ।
કે કે ન મણિસન્દોહૈર્જના રત્નાકરીકૃતાઃ ॥ ૭૬ ॥

દિવામણિકુલોદ્યોતે રામે પ્રકૃતિરજ્જને ।
યૌવરાજયસ્થિતે દૂરમગાત્ કલુષસમ્ભવઃ ॥ ૭૭ ॥

અઘસ્યાપિ ન લેશોડભૂત્ પ્રજા ધર્માનુવતિતાઃ ।
નિરસ્તતિમિરં રેજે સર્વતોડવનિમણ્ડલમ્ ॥ ૭૮ ॥

દારિદ્યમગમદ્ દૂરં દિવાભીત ઇવોદયે ।
ચતુર્દિક્ષુ જયત્યેવ શબ્દોડભૂત્ સુખવર્દ્ધનઃ ॥ ૭૯ ॥

ચતુર્ણાં ચ પુમર્થાનામેષ કલ્પદ્રુમોડભવત્ ।
સાકેતપુરરાજેન્દ્રકુમારો લોકસુન્દરઃ ॥ ૮૦ ॥

મિત્રાણાં સ્થાપનકરઃ પ્રોજ્જાસનકરો દ્વિષામ્ ।
કોટિકન્દર્પમૂર્તિત્વાત્ ત્રિલોકીચિત્તમોહનઃ ॥ ૮૧ ॥

તરુણાર્ક ઇવોદ્યોતશાલી મહિમભૂષિતઃ ।
તદેવ ચક્રે યત્રાભૂદન્યેષામત્યશક્યતા ॥ ૮૨ ॥

તત્રાસ્ય બાણસઞ્ચારો યત્ર રાક્ષસસક્લયઃ ।
 તત્તાન તાદૃશીં કોતિ ભ્રાતૃવ્યાઃ યત્ર મર્ષિતાઃ ॥ ૮૩ ॥
 જગાદ તાદૃશં વાઙ્યં યાદૃશં વેદસમ્મિતમ્ ।
 સજ્જીકૃત્ય બલં ગચ્છન્ ગિરિશઃૃગ્ગાણ્યપાતયત્ ॥ ૮૪ ॥
 પુનશ્ચ વિનયં કૃત્વા યાત્રાસિદ્ધિમવાપ્ય સઃ ।
 જયતૌર્યત્રિકોદ્ધોષૈઃ પ્રવિશન્ નિજમન્દિરે ॥ ૮૫ ॥
 અસઙ્ખ્યાતાન્ ગુણાંસ્તસ્ય કો વા વર્ણયિતું ક્ષમઃ ।
 દ્વિતીયઃ સૂર્ય એવાસૌ સાક્ષાદ્રામઃ સ્વયમ્પ્રભુઃ ॥ ૮૬ ॥
 દિલીપસ્ય રઘોશ્ચૈવ તથૈવાજસ્ય ભૂપતેઃ ।
 સાક્ષાદ્દશરથસ્યાસાવનુચકે પિતુર્ગુણાન્ ॥ ૮૭ ॥
 આહોપુરુષિકાં સાક્ષાદેવાનાં સમપૂપુષત્ ।
 અસુરાણાં નાશકૃતે સિદ્ધીનામાસનં બભૌ ॥ ૮૮ ॥
 વીરતાયાશ્ચ મઞ્જૂષા શૂરતાશાસનો બભૌ ।
 અધર્મસ્ય ચ સન્ધારો ધર્મસ્યાધાર એવ ચ ॥ ૮૯ ॥
 પારાવારો બલસ્યૈષ કીર્તેઃ કર્તાનુવાસરમ્ ।
 ભૂમેર્ભર્તા દશરથસ્તસ્ય સન્તોષદાયકઃ ॥ ૯૦ ॥
 વિભ્રાણશ્ચ સ્વયં શક્ત્યા વિપ્રગોવેદબાન્ધવાન્ ।
 પરપીડાપહર્તા ચ સંસારસ્યોપરિ સ્થિતઃ ॥ ૯૧ ॥
 સર્વસ્યોચ્ચૈઃ સ્થિતોઽપ્યેષ નીચૈરેવાસ્થિતો ગુરોઃ ।
 વેદાનાં રક્ષકઃ સાક્ષાત્ ક્ષત્રધર્મપ્રતાકરઃ ॥ ૯૨ ॥
 દૂરાત્ કાલાગ્નિચન્દ્રાભઃ શત્રૂણાં ભયવર્ધનઃ ।
 સમીપે ચ મહાતીક્ષ્ણકાલજિહ્વાકૃપાણવત્ ॥ ૯૩ ॥
 દુર્ગાણામાવરણકૃદ્વારોદ્ધા કપાટવત્ ।
 સદ્ધર્મકર્મણાં ભૂમિર્ગુણૈર્ગઙ્ગાસમુજ્જવલઃ ॥ ૯૪ ॥
 અઘતાર્ણકુટીપુઞ્જજ્વાલનો નામમાત્રતઃ ।
 પરસૈન્યમહામેઘઘટાસઙ્ઘટ્ટમરુતઃ નામમાત્રતઃ ॥ ૯૫ ॥
 આકાશ ઇવ વિસ્તારી જ્યોતિષાં સ્થાનમવ્યયમ્ ।
 સૂર્યમણ્ડલવચ્છન્નં ચામરે ચન્દ્રભિન્નભવત્ ॥ ૯૬ ॥

સિંહાસનં મેરુસમં પાદપ્રોઞ્છનવન્મહી ।
 ચચ્ચોચિતં પરં ત્વેષ પિતુરાજ્ઞાકરો ભુશમ્ ॥ ૯૭ ॥
 દ્વીપાદ્ દ્વીપાન્તરં ગચ્છન્ નામયામાસ ભૂપતીન્ ।
 સમુદ્રાન્ ગ્રાહયામાસ સૈન્યૈઃ સચતુરંગકૈઃ ॥ ૯૮ ॥
 પર્વતાન્ લોપયામાસ યાતાયાતૈર્બલસ્ય સઃ ।
 દેશાન્તરાદુપાગત્ય જગુરેનં કવીશ્વરાઃ ॥ ૯૯ ॥
 લેભિરે રત્નકુટાનિ મહેભાંશ્ચ મહાહયાન્ ।
 લક્ષકોટ્યધિકં દ્રવ્યં પ્રસાદીકૃત્ય તાન્ દદૌ ॥ ૧૦૦ ॥
 લેભે ચ મહતીં કીર્તિં શરચ્ચન્દ્રાંશુશીતલામ્ ।
 યથા પ્રોદ્ભાસિતં વિશ્વં યાવત્કલ્પો વિધેર્દિનમ્ ॥ ૧૦૧ ॥
 પ્રજાનાં ભાલસમ્ભાગ્યં સાક્ષાદેવ રઘૂદ્વજઃ ।
 ઉજ્જાગરઃ શ્રિયામેષઃ સાગરઃ સર્વસમ્પદામ્ ॥ ૧૦૨ ॥
 આશીર્ભિર્વહ્ન્યામાસુરેનં સિંહાસનસ્થિતમ્ ।
 ચિરઞ્જીવ મહારાજકુમાર નયનોત્સવ ॥ ૧૦૩ ॥
 શ્રીરામ લક્ષ્મણસખ ભરતાધનુજાન્વિત ।
 તાનેવ નતવાન્ મૂર્દ્ધ્ના બહુમાનપુરઃસરમ્ ॥ ૧૦૪ ॥
 સિંહાસનસ્થે શ્રીરામે યુવરાજે રઘૂદ્વજે ।
 રત્નભાજનસન્દોહનાનોપાયનપાણયઃ ॥ ૧૦૫ ॥
 તામ્બૂલભાજનકરાઃ પર્યસ્થુઃ પારિપાર્શ્વકાઃ ।
 માધદ્વજવરારૂઢા નટવદ્વંશસંસ્થિતાઃ ॥ ૧૦૬ ॥
 ઉપસેદુર્મહામાત્રાઃ સન્તુષ્ટ્યૈ રાઘવેશિતુ ।
 કૂર્દ્ધમાનાઃ કેકિશિરાશ્ચતુરંગા જયોદ્ધરાઃ ॥ ૧૦૭ ॥
 લઘુપલ્યાણિનો વીરા અશ્વાપાલકરસ્થિતાઃ ।
 પટ્ટસૂત્રસમાવદ્ધા ઉપસેદુસ્તુરંગમાઃ ॥ ૧૦૮ ॥
 કૃષ્ણસારાશ્ચારુદૃશસ્તીક્ષ્ણશર્ંગા જયોદ્ધતાઃ ।
 પટ્ટસૂત્રસમાબદ્ધા ઉપસેદુસ્તદગ્રતઃ ॥ ૧૦૯ ॥
 મૃગયાધાવનનવાઃ શ્વાનો મધ્યે તરક્ષુવત્ ।

ललद्विलोलजिह्वाया उयानामग्रगामिनः ॥ ११० ॥

शार्दूलपोतैः सदृशाः परस्परगुणधिकाः ।

कालवर्णाः पीतरुच्यः श्वेताश्चित्रतनुत्विषः ॥ १११ ॥

धूम्राक्षाश्चातिधूम्राभाः पट्टसूत्रावलम्बिनः ।

कुर्दमानमृगीपोतग्राहिणस्तृतीये कमे ॥ ११२ ॥

ग्रामसिंहोत्तमास्तत्र ज्युपसेदुरनेकशः ।

ग्रामाणां नगराणां च देशानां च विशेषतः ॥ ११३ ॥

निष्पत्तिं तु समादाय सेवका उपतस्थिरे ।

कान्त्या विशालरसना नेत्रैः पीयूषवार्मुच्यः ॥ ११४ ॥

गत्या यापि गरीयांसः कीर्तिविस्तारकारकाः ।

आख्यानाख्यायकाः काव्यगुरवो वर्णनक्षमाः ॥ ११५ ॥

अनेक शास्त्रनिपुणाः कवयश्चोपतस्थिरे ।

देशेषु परदेशेषु तपन्तो भानुभिम्बवत् ॥ ११६ ॥

पञ्चदस्तप्रमाणाङ्गा युवानोऽगायविङ्गमाः ।

सर्वे विज्ञातविजयाः शस्त्रशास्त्रविशारदाः ॥ ११७ ॥

कृपाणिङ्कटिसन्नद्धा वाणेषुषिधराश्च ये ।

वायामन्यतमाः सर्वे शूरा समुपसेद्विरे ॥ ११८ ॥

तत्र तत्राभवद्भाग्यं यत्र यत्र दृशं ददौ ।

यदा यदा प्रसङ्गोऽभूत् कवीनां भाग्यवृद्धये ॥ ११९ ॥

तदा तदा समभवत् काव्यनासारवारिदः ।

एति ते प्रोक्तमैश्वर्यं वीर्यमस्य शृणु द्विज ॥ १२० ॥

एति श्रीमदादिरामायणे ब्रह्म भुशुण्डसंवादे षड्गुणोपाख्याने

अैश्वर्यवर्णनं नाम द्विनवतितमोऽध्यायः ॥ ८२ ॥

वीर्यव्याख्यानम्

ब्रह्मोवाच ।

अथ वीर्यं रामचन्द्रस्य वक्ष्ये ज्यनन्यसामान्यममेयमस्य ।

लोकोत्तरं भागवत्त्वैकचिह्नं निशम्यतां वीर भुशुण्ड मत्तः ॥ १ ॥

યેનૈકવિંશવારાન્ વૈ કુઠારેણ વરૌજસા ।
 ક્ષત્રિયાન્ યુધિનિર્જિત્ય કલ્પમા રક્તોદકા હૃદઃ ॥ ૨ ॥
 તપઃપ્રતાપયોઃ પુઞ્જઃ સાક્ષાદગ્નિરિવોદ્યતઃ ।
 દુર્દર્શનોડતિધામ્નૈવ દુરારાધ્યો દુરાસદઃ ॥ ૩ ॥
 સમુદ્ર વેષિતમહી દાનસમ્પૂજિતદ્વિજઃ ।
 ક્ષત્રિયાન્તકરો રામઃ સોડપિ યેન વિનિર્જિતઃ ॥ ૪ ॥
 બલાદાકૃષ્ય તત્તેજઃ સ્વસ્મિન્નેવ ન્યવેશયત્ ।
 કસ્તસ્માદિતરો વીરઃ શ્રીમદ્દશરથાત્મજાત્ ॥ ૫ ॥
 શૈલેન્દ્રસારં કઠિનં પુરાણં શામ્ભવં ધનુઃ ।
 બભજ લીલયા બાલસ્તતઃ કોડન્યોડસ્તિ વીર્યવાન્ ॥ ૬ ॥
 પશ્યતામેવ સર્વેષામાદ્રીપાન્તમહીભૃતામ્ ।
 ઉવાહ જાનકીમેષ તતઃ કોડન્યોડસ્તિ વીર્યવાન્ ॥ ૭ ॥
 ભૂતાનાં ભયદં તીક્ષ્ણં સુબાહું નામ રાક્ષસમ્ ।
 સહસ્રઘા કૃતાત્માનં યુદ્ધ્યન્તં શસ્ત્રવૃષ્ટિભિઃ ॥ ૮ ॥
 માયાવિનં મહાઘોરં જેતારં સુરસમ્પદામ્ ।
 વિકટાટોપસંરમ્ભદુર્દર્શં સુદુરાસદમ્ ॥ ૯ ॥
 સહસ્રઘા સ્વયં ચાપિ કૃત્વા સ્વાત્માનમુચ્ચકૈઃ ।
 અપાતયદ્રણો ઘોરે તતઃ કોડન્યોડસ્તિ વીર્યવાન્ ॥ ૧૦ ॥
 અન્યે ચ ભૂભારકૃતો રાક્ષસા ઘોરદર્શનાઃ ।
 વિપ્રદ્રુહોડપકર્તારઃ સતાં દેવત્રયીગિરામ્ ॥ ૧૧ ॥
 મહાબલા મહાઘોરા દુર્દુરુઢા બલોચ્છ્રયાઃ ।
 આકાશચારિણો વીરાઃ શિલાપર્વતવર્ષિણઃ ॥ ૧૨ ॥
 કરાલવિગ્રહાટોપા ઘટાસઙ્ઘટ્ટમેચકાઃ ।
 નાનાવર્ણા દુરાક્રમ્યા ભયાનકરણક્રિયાઃ ॥ ૧૩ ॥
 તેડપિ નીતા ક્ષયં બાણૈસ્તતઃ કોડન્યોડસ્તિ વીર્યવાન્ ।
 અગ્રે ચ ભ્રૂભડ્ગમાત્રાજજલધિં વિપુલોદકમ્ ॥ ૧૪ ॥
 નિયમ્ય પાતયામાસ પાદયોરભયકુરઃ ।

શિલાભિસ્તં સમાચ્છાદ્ય સેતું કૃત્વા દૃઢં પ્રભુઃ ॥ ૧૫ ॥

પ્લવડ્ગાંસ્તારયામાસ લઙ્કાનિર્જયહેતવે ।

ભયાનકાનાં રાક્ષસાનામગણાય મહાયમૂમ્ ॥ ૧૬ ॥

લઙ્કામાવૃત્ય પરિતઃ સ્વસૈન્યં સન્નિવેશ્ય ચ ।

પશ્યતાં રાક્ષસેન્દ્રાણાં લઙ્કાધિપતિશીર્ષતઃ ।

અપાતયચ્છિતૈર્વાણૈરાતપત્રાણિ તત્ક્ષણાત્ ॥ ૧૭ ॥

જ્ઞાતં ચ યન્મહાસત્ત્વં મન્દોદર્યા વિશેષતઃ ।

વર્ણિતં સ્વસ્ય પતથે તતઃ કોડન્યોડસ્તિ વીર્યવાન્ ॥ ૧૮ ॥

વાલિનં ચોદ્યતબલં કૃતલઙ્કેશનિર્જયમ્ ।

ભમઞ્જેકેન વાણેન તતઃ કોડન્યોડસ્તિ વીર્યવાન્ ॥ ૧૯ ॥

યોડન્તર્યામિતયા સુરાસુરનરત્રૈલોક્યમધ્યે સ્થિતો

ભક્તાનાં ભયસઞ્જિહીર્ષણકૃતે પાણૌ ધનુર્વાણભૃત્ ।

મર્યાદાપરિપાલનૈકનિપુણઃ સર્વાવતારેશ્વરઃ

શ્રીમાનેષ ચિરન્તનો વિજયતે પૂર્ણઃ પરઃ પૂરુષઃ ॥ ૨૦ ॥

અસ્યાજ્ઞાતત્પરો વીરો હનૂમાન્ વિશ્વનિર્જયી ।

કુર્વન્ કિલકિલાશબૈઃ ક્ષોભણં યક્ષરક્ષસામ્ ॥ ૨૧ ॥

કપીન્દ્રઃ સ્મરણાદેવ દુષ્ટજાલપ્રણાશનઃ ।

રુષોડમ્ભોર્ધિ શોષયેદ્યો ધરિત્રીમપિ દારયેત્ ॥ ૨૨ ॥

પર્વતાન્ પાતયેદેવ ભિન્દ્યાદ્ વજ્રમપીચ્છયા ।

મથ્યાત્ ત્રૈલોક્યમખિલં સસુરાસુરમાનુષમ્ ॥ ૨૩ ॥

કાલયેત્ કાલમપિ યો હરેત્ સર્વસ્ય પૌરુષમ્ ।

સિંહનાદી મહાભીમો બ્રહ્માણ્ડમપિ ચોદ્રહેત્ ॥ ૨૪ ॥

ઉદ્ધરેન્મેરુમપિ યઃ સાક્ષાન્મારુતનન્દનઃ ।

તાદૃશો યસ્ય પુરતો બદ્ધાઞ્જલિપુટઃ સ્થિતઃ ॥ ૨૫ ॥

કિઙ્કુરોમીતિ સતતં સ્વદાસ્યમનુદર્શયન્ ।

આનમત્કન્ધરૌ ભક્ત્યા તતઃ કોડન્યોડસ્તિ વીર્યવાન્ ॥ ૨૬ ॥

ઇતિ શ્રીરામચન્દ્રસ્ય વીર્યં તે કથિતં મયા ॥ ૨૭ ॥

ચસ્યૈકનામ સકલાગમસારભૂતં

ભૂયો જપન્ કિલ નરઃ પ્રવિમુચ્યતે વૈ ।
 બ્રહ્માદિદૈવતભયાનકરૂપકાલ
 વ્યાલાનનાન્ જયતિ કોડન્ય ઇતોડપિ વીરઃ ॥ ૨૮ ॥
 પ્રાણાન્તકરણોદ્યુક્તા ભયદા યમકિક્રુરાઃ ।
 સુદુર્દર્શાઃ પાશકરાઃ કશાહસ્તાઃ સુવેગિનઃ ॥ ૨૯ ॥
 તેડપિ સંયમિનીપુર્યાં વાસિનો ધોરવિગ્રહાઃ ।
 યસ્યૈકનામમાત્રેણ પલાયન્તે દિશો દશ ॥ ૩૦ ॥
 નિર્ભયો જાયતે મર્યો નિસ્તીર્ણઃ કાલસક્રુટાત્ ।
 સર્વત્ર પૂજાં લભતે કસ્તસ્માત્પર ઈશ્વરઃ ॥ ૩૧ ॥
 યસ્ય ભ્રાતા લક્ષ્મણાખ્યો યતીન્દ્રઃ
 કલ્પાન્તાગ્નિકોધદુષ્પ્રેક્ષરૂપઃ ।
 ભક્તસ્યાર્થે સ્વયમાત્તેષુચાપઃ
 કોડન્યસ્તસ્માદૃચ્યકૈર્વીરવર્યઃ ॥ ૩૨ ॥
 કાલસ્યાપિ ભયં યસ્માદ્વિશ્વતઃ કલનાત્મનઃ ।
 સૂર્યસ્ય નિત્યં ભ્રમતો મરુતસ્ય સદાગતેઃ ॥ ૩૩ ॥
 અન્યેષાં ચાપિદેવાનાં મર્યાદાસંસ્થિતાત્મનામ્ ।
 યતો ભયં નિત્યમેવ મહાસંહરણાત્મનઃ ॥ ૩૪ ॥
 સ્થાવરાણાં જડગમાનાં યત એવાસ્તિ સંસ્થિતિઃ ।
 સ્વે સ્વે સ્થાને સ્થાપિતાનાં નાદ્યાપ્યસ્તિ વ્યતિક્રમઃ ।
 પ્રભૂણાં ચાપિ સર્વેષામેક એવ ચ યઃ પ્રભુઃ ॥ ૩૫ ॥
 કાલાગ્નિરુદ્રો જગતીતલસ્ય
 કરાલરૂપો વિકટજ્વાલમાલી ।
 કલ્પાન્તેષુ ક્ષમ એષોડસ્ય હૃત્યૈ
 સોડપ્યસ્ય યસ્તુલ્યતાં નૈવ યાતિ ॥ ૩૬ ॥
 યૌવરાજ્યપદે સ્થિત્વા સ્વપીઠમધિતિષ્ઠતિ ।
 કોટિબ્રહ્માણ્ડકર્તારો વિધયઃ કોટિશક્રુરાઃ ॥ ૩૭ ॥
 કોટયશ્ચ મહેન્દ્રાણાં વરુણાનાં ચ કોટયઃ ।
 કોટયઃ પાવકાનાં ચ યમાનાં ચાપિ કોટયઃ ॥ ૩૮ ॥

भद्राञ्जलिपुटा भूत्वा अग्रतः पर्युपास्थिताः ।
 ततः प्रसादमासाद्य गच्छन्ति स्वस्य विष्टपम् ॥ ४० ॥
 कांश्चित् कृपाकटाक्षेण कांश्चिन्मञ्जुमुખस्मितैः ।
 कांश्चिदालापमात्रेण कांश्चिदर्शनमात्रतः ॥ ४१ ॥
 राघवेन्द्रोऽनुगृह्णाति कोटिब्रह्माण्डनायकः ।
 यस्यावतारसमये वैकुण्ठं वीक्ष्य शून्यवत् ॥ ४२ ॥
 ये तत्र गामिनो देवा ब्रह्माद्या आधिकारिकाः ।
 ज्ञात्वा परं पूरुषं तं नित्यमेवमुपासते ॥ ४३ ॥
 तस्य वीर्यं समालम्ब्य रावणायैरुपद्रुताः ।
 विस्त्रस्ताः स्वाधिकारेभ्यः स्वान्ते सन्तापसञ्जुषः ॥ ४४ ॥
 यस्य वीर्यं समालम्ब्य त्रिदशा सर्वे येव हि ।
 तादृशं विपदां ભારं न किञ्चिद् गाणयन्त्यहो ॥ ४५ ॥
 स्मृत्वा यस्य धनुर्बाणौ सतां रक्षाकारकौ ।
 दैत्यानामस्त्रशस्त्राणि मन्यन्ते तृणवच्च ते ॥ ४६ ॥
 यस्य यङ्गं मङ्गाज्ज्वालामालादीधितिसंयुतम् ।
 दैत्यस्तोमतृणारण्यदालनोद्धुरताण्डवम् ॥ ४७ ॥
 अपां तत्त्वं द्रव्यं यस्य पाणौ विराजते ।
 यत्र मग्नस्तु दितिर्जा नोन्मज्जन्ति पुनः क्वचित् ॥ ४८ ॥
 वायुतत्त्वमयी यस्य गदा नित्यं बलोज्जिता ।
 दैतेयघनसङ्घट्टविद्रावणमहोज्जिता ॥ ४९ ॥
 भुवनात्मकमम्भोजं यस्य पाणितले स्थितम् ।
 मोहनं सर्वदैत्यानां ततः कोऽन्योऽस्ति वीर्यवान् ॥ ५० ॥
 देवानां यैव यक्षाणां गन्धर्वाणाञ्च कन्यकाः ।
 राज्ञां पुण्यजनानां च मनुष्याणां च कन्यकाः ॥ ५१ ॥
 द्वीपान्तरस्थितानां च विचित्रजनुषां नृणाम् ।
 काशमीरादिप्रदेशस्थमानवानां गुणान्विताः ॥ ५२ ॥
 पत्न्यश्च पुत्रिकाश्चैव रुपसौन्दर्यशोभिताः ।
 कामलुब्धेन नितरां रावणेन दुरात्मना ॥ ५३ ॥

દ્વિરાગમવિવાહાદૌ યેષુ તેષુ જનાદિષુ ।

પતિસંયોગકાલાદૌ પ્રસભં બલિના હૃતાઃ ॥ ૫૪ ॥

વન્દીકૃતાશ્ચાવરુદ્ધાઃ પ્રત્યહં શોકકર્ષિતાઃ ।

યસ્ય વીર્યવિમર્શન વાસરં ગમયન્તિ તાઃ ॥ ૫૫ ॥

દીનાનાં નઃ પ્રભુરેકસ્ત્રિલોક્યાં

શ્રીમાન્ વીરો યોડગ્રગણયઃ પ્રતાપી ।

કદા સમાગત્ય રઘુપ્રવીરઃ

શ્રીરામચન્દ્રો મોચયિષ્યત્યમુષ્માત્ ॥ ૫૬ ॥

અસ્માંસ્તદેકશરણાઃ પતિપિતૃભ્રાતૃ

પુત્રાદિભિર્વિરહિતા હૃદિશોકભાજઃ ।

શ્રીરાઘવેન્દ્ર ઇહ સડ્ગત એવ કાલે

સમ્મોચયિષ્યતિ બલાદ્ બલવાન્ સ એકઃ ॥ ૫૭ ॥

નાન્યોડસ્માકં મોચયિતા દૃશ્યતે ભુવનત્રયે ।

રાવણાન્નિજગજજૈત્રાદેકં રઘુપતિં વિના ॥ ૫૮ ॥

ઇતિ વિશ્વસ્તચિત્તાસ્તા ભાવયન્તિ દિવાનિશમ્ ।

યમેવ વરશાર્દૂલં તતઃ કોડન્યોડસ્તિ વીર્યવાન્ ॥ ૫૯ ॥

સમ્પ્રાપ્તે સહુટે યાપિ મહાભય ઉપસ્થિતે ।

સડ્ગ્રામે વિષમે ઘોરે દુર્ગમે જલસડ્ગમે ॥ ૬૦ ॥

રાજદ્વારે ભયકરે તથૈવાધ્વનિ દુર્ગમે ।

ક્રવ્યાદદ્વિપસર્પાદૌ સઘો નાશાર્થમુદ્યતે ॥ ૬૧ ॥

કાન્તારે દુર્ગમે ચૈવ પર્વતે સિંહસંયુતે ।

ભૂતપ્રેતપિશાચાદૈર્જૈર્મ્ભકાદૈરુપદ્રુતે ॥ ૬૨ ॥

રામેતિ યસ્ય નામ્નૈવ તરન્તિ વિપદોડખિલાઃ ।

જાયન્તે નિર્ભયા લોકાઃ કોડન્યસ્તસ્માશ્ચ વીર્યવાન્ ॥ ૬૩ ॥

ઇતિ તે વીર્યમાખ્યાતં રામસ્ય સુમહાત્મનઃ ।

યજ્ઞાત્વા ખલુ જાયન્તે અનન્યશરણા જનાઃ ॥ ૬૪ ॥

વીરાય વીરવર્યાય મહાવીર્યગુણાત્મને ।

રાઘવેન્દ્રાય રામાય નિત્યમેવ નમોનમઃ ॥ ૬૫ ॥

ઇતિ શ્રીમદાદિરામાયણે બ્રહ્મભુશુણ્ડસંવાદે પૂર્વખણ્ડે ષડ્ગુણોપાખ્યાને
વીર્યવ્યાખ્યાનં નામ ત્રિનવતિતમોઽધ્યાયઃ ॥ ૯૩ ॥

યશોવ્યાખ્યાનમ્

બ્રહ્મોવાચ ।

અથ તે રાઘવેન્દ્રસ્ય પ્રવક્ષ્યામિ યશોગુણમ્ ।

જનો યદ્વાનમાત્રેણ ભવબન્ધાત્ પ્રમુચ્યતે ॥ ૧ ॥

સભામણ્ડપમાગત્ય સ્થિતે શ્રીરઘુસત્તમે ।

વેદાસ્તાપસરૂપેણ ગાયન્તિ વિપુલં યશઃ ॥ ૨ ॥

અનવદ્યલસદ્ધર્ણાં ગદ્યપદ્યાદિરૂપિણીમ્ ।

અવલમ્બ્ય ગિરં તાદૃગ્ગભીરાર્થવિશારદામ્ ॥ ૩ ॥

યમકોદ્ભાસિનીં ભૂયો દણ્ડકોદણ્ડમણિઝતામ્ ।

સરસ્વતીમુપાશ્રિત્ય સાલકુારાં ગુણાન્વિતામ્ ॥ ૪ ॥

સર્વલક્ષણસંયુક્તાં વિમુક્તકમસઙ્કમામ્ ।

અભૂતપૂર્વવિપુલાં કવિતાખ્યાં તરંગિણીમ્ ॥ ૫ ॥

સર્વલક્ષણસંયુક્તાં વિમુક્તકમસઙ્કમામ્ ।

અભૂતપૂર્વવિપુલાં કવિતાખ્યાં તરંગિણીમ્ ॥ ૫ ॥

શ્રીરામચન્દ્રવદનાલોકકૌસ્તુભસંસ્તુતામ્ ।

ચમત્કારશતૈર્યુક્તાં ભારતીં સમદર્શયન્ ॥ ૬ ॥

વેદા ઊચુઃ ।

શ્રીખણ્ડદ્રવશીતલં વિજયતે નિત્યં ત્વદીયં યશઃ

કામકલેશમુખૈરુપદ્રુતમમું જીવં તમઃસંયુતમ્ ।

સન્તમં બહુશો વિપન્નમસકૃત્ સંશીતયત્યેવ યઃ

પીયૂષોપમમુચ્ચકૈસ્તદભિતો ભક્તૈર્જનેર્ગીયતે ॥ ૭ ॥

શરચ્ચાન્દ્રીવલક્ષં યત્ પ્રકૃત્યા સ્વાદુ શીતલમ્ ।

અપહાય જનસ્તાદૃક્ તાવકં વિપુલં યશઃ ॥ ૮ ॥

કોઽન્તઃ સન્તાપસન્દોહનિર્વાપં ખલુ વાઞ્છતિ ।

ઇતિ ચાત્ર મહામોહ વ્યાકુલે દુર્ભગે ભવે ॥ ૯ ॥

નાન્યસ્ત્વાદૃક્ સુરેષુ પ્રતિકૃતિકરણે ભૂરિસન્તાપરાશે:

સર્વે ત્વદ્દત્તમેવ પ્રલયમવધિતઃ સ્વાધિકારં ભજન્તે ।

એકસ્ત્વં નિઃસમાનઃ પ્રભુવર વરણીયોઽસિ જીવૈ:

સમસ્તૈરેષા તે રામ કીર્તિસ્ત્રિભુવનજનતાચિત્તસન્તાપહર્ત્રી ॥ ૧૦ ॥

કોટિનિર્લાઞ્છનેન્દ્રનાં ભાસ્વન્ત્યા પ્રભયાપિ ચ ।

યદ્ દુર્નિવારતિમિરં ત્વત્કીર્ત્યા તન્નિવર્તતે ॥ ૧૧ ॥

ત્રિભુવનજનતાયાશ્ચિત્તસન્તાપહર્ત્રી

પ્રસભતરમવિદ્યાકામકર્માદિરૂપમ્ ।

તિમિરમપહરન્તી વિષ્વગૌજ્જવલ્યયુક્તા

વિલસતિ તવ કીર્તિઃ સન્તતં રાઘવેન્દ્રો ॥ ૧૨ ॥

ક્ષીરામ્ભોધેઃ સમન્તાદ્વિલુલિતલહરીલાસ્યલાવણચૌરી

કર્પૂરક્ષોદગૌરી દ્રુતતરવિસરચ્ચન્દનામોદયુક્તા ।

કીર્તિસ્તે રામચન્દ્ર પ્રકૃતિસુમધુરા પૂર્ણપીયૂષપૂર

પ્રાપ્તપ્રાજ્યપ્રતિષ્ઠા કલયતિ કુમુદાલોકિની ચારુચાન્દ્રીમ્ ॥ ૧૩ ॥

જય જય જય દેવ સાકેતચન્દ્રશ્રિયા

તન્નચન્દ્રધુતે રામચન્દ્ર ક્ષમાપાલ

શઙ્કાદિદિક્પાલતેજઃસ્ફુરચ્ચાણ્ડકોદણ્ડાણ્ડસ્ફુટોદ્ગીર્ણવાણાવલ

શીર્ણવિદ્વેષિસન્ધ પ્રભૂતપ્રચણ્ડપ્રતાપપ્રકાશપ્રકૃષ્ટ

પ્રસર્પત્પ્રભાવપ્રસારપ્રભાપૂરિતક્ષમાતલક્ષ્મદાક્ષુણ્ણ

કૌક્ષયકાક્ષામલક્ષ્મીક સક્ષેમસોન્માદમાતઃકવિશ્રાણનોદામ

દીવ્યદ્વુણગ્રામ ભૂદેવવિશ્રામ ભૂયસ્તરાયામ ધર્મદ્રુમારામ હેરામ

કામાભિરામધુતે ॥ ૧૪ ॥

જય કવિજનગીત તાવત્તુલાતીત નિત્યપ્રમુદિત

શીતધૃતિસ્ફીતસહીર્તિસત્રીતસાઙ્ગસ્વરાધીતવિપ્રાનનોત્રીતમાઙ્ગલ્યવાગ્ગીત

ખઙ્ગસ્ફુટાઘાતસઘઃ સમુત્પાતસર્વદ્વિષપ્રાત

ભૂમણ્ડલાયાતલાવણ્યસન્ધાત દોર્વિક્ષમત્રાત સદ્ધર્મવિખ્યાત

કિઞ્ચિન્નવપ્રાતરુદ્ધત્પયોજાતરોચિષ્ણવભિખ્યાત

પાદદ્વયાપાતનમ્રદ્વિષત્સાતદાનસ્ફુટૌદાર્ય સદ્વિપ્રસત્કાર્ય

સદ્વૃત્તનિર્ધાર્યવીર્યશ્રિયાવાર્ય સૌન્દર્યસત્પાત્ર

भूयोऽलसद्गात्रयज्यधशोमात्र नित्यधुते ॥ १५ ॥

जय जय कविजनभालभूरिस्फुरद्भाज्यभूम्येकसौभाग्य-
सम्पत्तिसम्भारधौरेयतोद्दण्डोर्दण्ड
शुण्डासमुख्यण्डभृङ्गावलीगाण्डसोद्रेकवेतण्डविश्राणानाण्ड-
भूमण्डलाण्डलोग्रप्रभाजग्रदत्युग्रउस्ताग्र
किम्भूयसा विस्तरेश त्वया देवकीर्तिश्रिया विश्वमेतत् समस्तं कृतं
निस्तमस्कं तथा कोटिनिर्वाञ्छनेन्दुच्छवीनां छटाभिर्न सम्भाव्यते
तादृशी श्रीरतस्त्वं समस्तावनीपालमूर्द्धाग्रमाणिक्थ्य डेरामयन्द्र
क्षमापालयन्द्र जुयाश्चिरं देव जुयाश्चिरम् ॥ १६ ॥

जय जय गुणमयकाय सर्वाधिदोऽश्रयाय दीव्यत्सदाध्याय विप्रावलीदाय
जाताडितापाय शातावलीशाय विस्फूर्जितामन्द सौरभ्यमाकन्द
लक्ष्मीलताकन्द पूर्णान्तरामन्द दत्तारिडाकन्द विद्वत्सभोल्लास
भूयोरसावास षड्गोदम्बवत्रास वश्यद्विषदास वाणासनोत्प्रास
विकान्तिसोदभास डेराम तत्र त्वया कीर्तिरसंस्थापि यत्रोल्लसन्तः
सुधापूरपूर्णाः स्फुरन्त्युख्यैस्तुङ्गगङ्गातरङ्गास्तथा राजडंसावली
राजते यत्र कीर्तिस्तथा स्वःपते ॥ १७ ॥

छति ते भूयसीं कीर्तिं वर्णितां कविपुङ्गवैः ।
गायन्ति देवललना विमानस्थाः स्वकेलिषु ॥ १८ ॥

मन्दाकिनी भोगवती गङ्गा गुणवती य या ।
सा तवैव यशोराजपुण्यतोयतरङ्गवाट् ॥ १९ ॥

उद्गायतां प्रतिपदं सुरभीकरोति
वक्त्राणि कल्पतरुपुण्यपरागवट् यः ।
येतः पुनाति रुचिमुत्तुङ्गते श्रवःसु
जाज्यं धुनोति तनुते विपुलार्थसार्थम् ॥ २० ॥

श्लोकस्तादृक्तावको राघवेन्द्रो यन्नो गीतः शून्य अवास्ति वेदः ।
यद्वा गीतः सर्वभावातिरेकात् किन्तैर्गीतैर्दुर्विदग्धैस्तथान्यैः ॥ २१ ॥

सङ्गीयन्ते यस्य गुणा वदान्याः समस्तसौभाग्यमुदामजस्रम् ।
किं तेन गीतेन य अति मृत्युमुत्पद्यते प्रकृतिर्यस्य दृष्टा ॥ २२ ॥

ईशावास्थमिदं सर्वं भवता गुणसिन्धुना ।

ત્રૈલોક્યબન્ધુના રામ સન્તતં કરુણાત્મના ॥ ૨૩ ॥

સુમેરુશિખરાસીના મન્દારદ્રુમમૂલગાઃ ।

દિવિષત્કન્યકા રામ ગાયન્તિ ભવતો યશઃ ॥ ૨૪ ॥

વેદૈરપિ ન નિર્ણયં યસ્ય નામ મહદ્દશઃ ।

કે નામ તાપસાસ્તત્ર વયં વર્ણયિતું ક્ષમાઃ ॥ ૨૫ ॥

દત્તવા ન પ્રથયન્તિ તજ્જનમુખે શશ્વદ્દહાભ્યાગતે

સાનન્દં કૃતસમ્ભ્રમા ઇવ ભવન્ત્યાધાય કર્મ પ્રિયમ્ ।

તૂષણીમાસત આત્મનીતરજનસ્વલ્પોપકારક્રિયાં

ઘણ્ટાઘોષવદીરયન્તિ દધતે નોત્સેકમન્તઃ શ્રિયામ્ ॥ ૨૬ ॥

ઇત્યાદ્યાઃ સકલા ગુણા વિદધતે કીર્તિં રઘૂણાં હિ વ

સ્તત્રાપિ ત્વમિહ પ્રભો વિદિત એવાત્યુત્તમઃ પૂરુષઃ ।

યેષામદ્ય કરોષિ નામ સદલકુારં ગુણાનાં હરે

તસ્માત્તે ગુણિનો જયન્તિ હિ ગુણાઃ સ્વાર્થાઃ પરાર્થા અપિ ॥ ૨૭ ॥

નિત્યં મારકતેષુ હેમસદનાલકુારિષુ પ્રાડ્ગણે

ખ્યાસીના વિદુષાં સ્ત્રિયસ્ત્વદમલશ્લોકાનુકીર્તિસ્પૃશામ્ ।

મુક્તાવિદ્ભુમહેમહીરકિરણપ્રોન્મીલિતાડ્ગયઃ પ્રભો

ગૃહ્યે કર્મણિ તાવકં સુવિષદં ગાયન્તિ શશ્વદ્ યશઃ ॥ ૨૮ ॥

નેન્દુઃ પૂર્ણતમોડથ શારદનિશામધ્યોલ્લસદ્દીધિતિ

ર્નો વા કેરવકાનનં ન ચ સુધા સન્દીપિવન્મન્દિરમ્ ।

નો વા શમ્ભુશિરઃસુ મલ્લિકુસુમસ્ત્રગ્વિષણુપદ્યાઃ પયો

વિશ્વં ભૂષયતે ન રામ ભવતાં યદ્દદ્રલક્ષં યશઃ ॥ ૨૯ ॥

યત્સડ્ગાદશુચિઃ શુચિઃ સુમલિનોડ્ગ્યૌજ્જવલ્યવાન્ ભાસતે

મૂઢોડપિ પ્રગુણાકરઃ શઠમતિશ્ચાપીહ સૌહાર્દવાન્ ।

તત્તાદૃક્ ભવતો યશસ્ત્રિભુવનાલકુારસારં જનો

હિત્વાન્યં યદ્દુપાસતે નરપતિં લોભાત્ સ વૈ દુર્ભગઃ ॥ ૩૦ ॥

એકે કાલમહાભુજ્ગમપરિત્રસ્તાસ્તદેકૌષધં

પીયૂષોજ્જવલમાન્તરાધિકપરીતાપપ્રતીકારકમ્ ।

શ્રીમદ્રાઘવ તાવકીન મમલં વિશ્વપ્રમોદપ્રદં

થેતોવશ્યકરં યશઃ સમુદયં પ્રોદ્ગાય સુસ્થા બભુઃ ॥ ૩૧ ॥

नान्यो दाता न शूरो न य युवतिमनोहारिवावयलक्ष्मी
नो विद्रोहोपकर्ता न भूलु पररुजो डारकस्तारको वा ।
प्रत्येकं रामयन्द्र त्रिजगति विरला ये गुणाः सर्वे अत्रे
तेऽमी त्वामेव लीलाऽवतरणसमुपाश्रित्य शश्वज्जयन्ति ॥ ३२ ॥

धन्यो वाल्मीकिनामा जयति मुनिवरो धन्य एवाश्ववङ्गो
धन्यः श्रीमान् उन्माम् किमपि कलशजो धन्य उख्यैर्विधिश्च ।
धन्यः सङ्कर्षणश्च त्रिभुवनभवनोद्दीपिनी वाङ् य तेषां
धन्या श्रीरामयन्द्र प्रकृतिसुमधुरं त्वद्यशो ये वदन्ति ॥ ३३ ॥

यत्रैते ऋषयो भवन्ति ऋषयो विष्वक् प्रवृत्तिप्रदा
श्छन्दोऽनुष्टुपथापि राम वृद्धती त्रिष्टुब् जगत्यादिभिः ।
त्रैलोक्योत्तरसर्वदिव्यगुणभूस्त्वन्देवता श्रीपते
शक्तिर्विश्वजनीनपापहरणं बीजं तथा कीलकम् ॥ ३४ ॥

त्वत्कीर्तिः सकलागमेषु विमलो मन्त्रः परः कीर्तित
स्तस्यैष प्रकृतः प्रयोगविभवः प्रोद्भाति सर्वेश्वर ।
कामकोधमदप्रमादपिशुनस्तोमैकमुद्राकरः
सिद्धिं कामपि वाञ्छतामिह नृणामस्यैव संसाधनम् ॥ ३५ ॥

सद्यः प्रत्ययकृत् प्रभाव उदयत्येतस्य लोकोत्तरो
यत्सर्वा अपि संसरेद्धि विपदो विघ्नाननेकानपि ।
श्रेयो भूरि लभेत भूतिरपि य श्रीरैलिकामुष्मिडी
डे डे नार्थगुण जयन्ति जगति त्वत्कीर्तिमन्त्रे प्रभो ॥ ३६ ॥

आद्यौ नामैव सर्वागमनिगमगिरामित्यमेकं रडस्थं
यैतन्यानन्दरूपं तदनु य भवतो धाम नित्यप्रमोदम् ।
नित्या ते तत्र लीला तदनु विजयते पूण्ड्रैवव्यरूपा
उडो त्वद्भक्तिभाजो हृलमपि परमं साधनं त्वत्पद्यायै ॥ ३७ ॥

आभात्याद्रामयन्द्र त्वमिह विहितवानुद्धृतिं ज्वराशे
स्तामभ्युद्राय लोकाः प्रभुवर भवितारः किमत्रे न तद्रत् ।
अेषा ते राघवेन्द्रो जगति विजयते ज्वज्जतेऽनुकम्पा
यस्तां जानाति नान्यः स भवति विधिना वञ्चितो बुद्धिहीनः ॥ ३८ ॥

ते वार्णाः साधुवर्णाः किमपि रघुपते तत्पदं सत्पदाख्यं
तद्वाक्यं साधुवाक्यं तदुपनतपदार्थाश्च ते सत्पदार्थाः ।

બુદ્ધિઃ સા શાબ્દબુદ્ધિસ્તદુપરિ નિગમા આગમાશ્ચ પ્રમાણં
યત્ર શ્રીરામનામ્ના તવ ખલુ નિહિતં સ્વાત્મનઃ સ્થાનમુચ્ચૈઃ ॥ ૩૯ ॥

બહ્વાલાપૈશ્ચ કિં તૈઃ શ્રુતિશતકશિરોભૂષણૈસ્ત્વદ્યશોભિ
ર્યૈ રાહિત્યં ભજન્તે ત્વદિતરદિવિષ્કોટિમન્ત્રાણિ ભાજઃ ।
યત્ત્વત્કીર્ત્યાહ્નિતં સ્યાત્ પ્રકૃતિસુમધુરં દુર્લભં તત્કિલૈકં
વાક્યં ત્વન્નામપૂતં ત્રિભુવનભવનધ્વાન્તહૃદ્દીપતુલ્યમ્ ॥ ૪૦ ॥

આદૌ મધ્યે તથાન્તે કિમપિ તવ યશો ગીયતે રાઘવેન્દ્રો
સામ્ના ઋગ્ભિર્યજુભિર્મધુમધુરમયાયર્વભિઃ સાભિચારૈઃ ।
કર્મ જ્ઞાનં ચ શશ્વન્મુખરમુખતયા વર્ણયન્તોઽપિ ચામી
સ્વાભાવિક્યાં ક્રિયાયાં તવ મહિમનિધેર્જ્ઞાનશક્તૌ ચ શક્તાઃ ॥ ૪૧ ॥

આદૌ યત્રાગ્નિહોત્ર ગદિતમથ હરે પૂર્ણમાસઃ સદર્શ
શ્ચાતુર્માસ્યં પશુશ્ચાખિલકલકરણપ્રકમોદારકર્મા ।
જયોતિષોમાખ્ય ઉચ્ચૈસ્તદુપરિ વિહિતઃ સોમપીથક્રિયાવા
નગ્નિષોમઃ સ એવં વિલસતિ ભવતો વર્ષમ્ યજ્ઞસ્વરૂપમ્ ॥ ૪૨ ॥

આદૌ ત્વં પગ્ચધા ભૂસ્તદનુ ચ પુરુષો દ્વાદશાત્મા પ્રદિષ્ઠઃ
સાડ્ગોપાડ્ગઃ સકાણ્ડઃ કમિકકૃતિમયઃ કોઽપિ પૂર્વઃ પરોઽન્યઃ ।
વિધ્યર્થોલ્લાપમન્ત્રૈરવિરતમુદિતો નામધેયૈશ્ચ તૈસ્તૈઃ
સા તે શક્તિઃ ક્રિયાખ્યા જયતિ કલવતી કોટિશો વિસ્તૃતાડ્ગી ॥ ૪૩ ॥

સામ્નામન્તેષુ વાક્યૈર્નવભિરભિહિતં શ્વેતકેતૂપયુક્તૈઃ
પુંસામર્થં ચતુર્થં દૃઢતરચિદચિદ્ગ્રન્થિભેદેન ભાન્તમ્ ।
એકં બ્રહ્માદ્વિતીયં નિરુપમપરમાનન્દચૈતન્યધન્યં
સન્તં સત્તામનન્તં જનિતજગદુપાદાનમાત્માનમીડે ॥ ૪૪ ॥

સાડ્ગસ્વાધ્યાયસિદ્ધૌ વિધિમતવિધિના રાધિતારાધનીય
શ્રીમદ્રામ પ્રસાદાત્ તવવિમલમનાઃ શુદ્ધસત્ત્વઃ શરીરી ।
જનાત્યડ્ગીકૃતાભ્યામુપનિષદિ ગતૌ તદ્યથેત્યાદિવાક્યૈઃ
કાર્યત્વાનિત્યતાભ્યાં જગદિદમસુખં બ્રહ્મસન્ના વસાનમ્ ॥ ૪૫ ॥

યત્ત્વક્ષયાદિશબ્દાદવગતમથવાપામસોમેતિવાચા
તત્ત્વાભૂતાદિવાક્યાનુમતમનશનં દીર્ઘકાલસ્થિતત્ત્વમ્ ।
ઇત્યં દોષાનુષડ્ગં વિષયસમુદયે પશ્યતો મુખ્યપુંસઃ
સ્વૈરં સ્વૈરં વિરક્તિર્ભવતિ બલવતી ભુક્ત્યુપેક્ષૈકમૂર્તિઃ ॥ ૪૬ ॥

शान्तो दान्तस्तिक्षुस्तदनु य परमां मुक्तिमेवेडमानो
विक्षेपा क्षुण्णयेताः श्रुतिशिष्यरमतास्त्रभविस्त्रभशाली ।
आपातज्ञातरुपं परिहृतनिषिदानर्थमानन्दसान्द्रं
सत्यज्ञानाद्वितीयं विविदिषतितरां ब्रह्मजिज्ञासुवृत्तिः ॥ ४७ ॥

शुद्धिः श्रीयन्त्रजातामृतसविषयस्नेहधाराभिषिक्ते
सज्जिज्ञासानुवृत्त्या समुचित दशया सङ्गते चित्तपात्रे ।
उंसा यावत् कषायाम्बरनिहितकरं दर्शयन्ती न वेला
तावन्नाभाति गर्भाश्रयतिमिरभरभ्रंशनज्ञानदीपः ॥ ४८ ॥

संन्यासं केचिदूयुः श्रवणविधिविनिश्चीयमाने विचारे
नानाकर्मानुबन्धव्यपनयनमुपेनाङ्गतामाददानम् ।
छन्द्रादेः प्राग्भववीथं कथमपि निहितं यातुरैरेनमन्ये
मन्यन्ते ज्ञानजन्मप्रतिभट्टदुरितध्वंसनेन प्रधानम् ॥ ४९ ॥

तस्मात् संन्यस्तकर्मा विधिवदपि शिष्यायज्ञसूत्रं विमुच्यन्
कौपीनाच्छादनार्थं वसनमशिशिलग्रन्थि शाणं वसानः ।
बिभ्राणो वेणुमेकं यद्वि मनसि रुचिर्भिक्षया कुक्षिपात्रं
कुर्वाणः पूर्णमुख्यैर्विपिनमधिवसन्नीलते ब्रह्मचिन्ताम् ॥ ५० ॥

न्यायाभासोत्तराणामपरमुनिगिरामन्तरे सन्दिहानः
कृष्णद्वैपायनोक्त्या परित्यक्तविषयैरन्यथासिद्धिशून्यैः ।
षड्भिस्तात्पर्यलिङ्गै रथमुपनिषदामन्वयं ब्रह्ममात्रं
शुश्रूषुः सानुकम्पं गुरुमनुसरति श्रोत्रियं ब्रह्मनिष्ठम् ॥ ५१ ॥

भाषाग्रन्थात् स्वतो वा समुद्यति सति ज्ञानमस्माद्योगं
पक्षे प्राप्तं निरस्यत्रियमविधितया श्रावणं वाक्यमेके ।
जल्पन्त्यन्ये तु नेदं विधिरपि तु तथा ज्ञानमात्रार्थकत्वा
तार्तीयिकं तु कश्चिद्विधिमनुमनुते वारयेद् यत्नमन्यम् ॥ ५२ ॥

अद्वैतात्मन्यशेषश्रुतिशिष्यरगतिं तत्परत्वेन बुद्ध्या
निःशङ्कं मानमेकं मनसि य विमृशन्नत्र विज्ञोपदेशात् ।
श्रौतज्ञानानुकूलं तदपि गुरुकृपासिद्धसंस्कारशुद्धिं
भूयस्तं युजित्तोऽपि स्वयमनुमिनुते मेयशङ्कां विहन्तुम् ॥ ५३ ॥

रंढत्यंढीरितानां मुहुरिह कलयन्नेष गत्या गतीना

મુક્તાન્તિકલેશગર્ભાશયવિવિધદશાદુઃખસમ્મેદભાજામ્ ।
દ્વેષાવેશપ્રગલ્ભં વિષયસુખપરિષ્વડ્ગલૈમુખ્યમાય
નાત્મધ્યાનં વિધત્તે ચિરમનુવિરતં ભાગ્યવાનાદરેણ ॥ ૫૪ ॥

ધારાધ્યાનાનુભાવાદપચિત્તિમિતવાનન્યથા ભાવનાયાઃ
સમ્પ્રજ્ઞાતે સમાધૌ નિયમિતહૃદયઃ સમ્યગાસન્નયોગઃ ।
પ્રત્યૂહવ્યૂહભડ્ગે શ્રવણામુખભવત્સંસ્કૃતિસ્વાન્તતોયં
હન્તાદ્વૈતં મહાત્મા નિગમપરિચિતં પશ્યતિ બ્રહ્મતત્ત્વમ્ ॥ ૫૫ ॥

નવ્યાપૂર્વો વિરુન્ધન્ ન પરિણતપુરાકર્મસન્દોહદાહી
પ્રારબ્ધસ્થાનુરોધાદણુવિપુલતનૂમૂલમાયા મમૂદ્રન્ ।
ભિન્નજ્ઞાનદોષાવરણમયતમોદત્તસર્વજ્ઞભાવો
બ્રહ્માલોકે વિધત્તે કતિપથસમયાન્ યોગિનો ગૌણમુક્તિમ્ ॥ ૫૬ ॥

વૃત્તિર્બ્રહ્માવલમ્બા સકલકલભુજેરન્તતો જાયમાના
માયોચ્છિન્ત્યા પ્રધાનં કલયતિ પરમાનન્દરૂપાપવર્ગમ્ ।
પુંસો બ્રહ્મત્વમેકો વદતિ તદપરશ્ચેશ્વરત્વેન સત્તાં
શ્રીવ્યાસો મુક્તિમાત્રે પ્રથમમપિ પરાં તાસ્વિદાનીન્તનીષુ ॥ ૫૭ ॥

ઇત્યેવં જ્ઞાનમુદિતં બ્રહ્મમાયાવલમ્બનમ્ ।
કૃલાઢ્યં ત્વત્સ્વરૂપં તત્ સર્વવેદાન્તવર્ણિતમ્ ॥ ૫૮ ॥

ભવબન્ધવિનિર્મુક્તૌ જ્ઞાનશક્તિસ્તવ પ્રભો ।
અધિકં યશ એવેદં વેદવેદાન્તવર્ણિતમ્ ॥ ૫૯ ॥

બ્રહ્માપિ તવ રામેન્દો મહિમૈવ સનાતનઃ ।
યસ્મિન્ પ્રતિષ્ઠિતો નિત્યં કવિભિશ્ચારુ વર્ણયસે ॥ ૬૦ ॥

ભૂયઃ શક્તિદ્વયાપેતસ્ત્વં પૂર્ણઃ પુરુષોત્તમઃ ।
સર્વા રસમર્થો લીલાં પ્રવર્તયસિ સન્તતમ્ ॥ ૬૧ ॥

અયં વાપિ તવ શ્લોકો ગીયતે વ્રજમણ્ડલે ।
સહજાનન્દિનીયુક્તસ્ત્વં યત્રૈવ વિરાજસે ॥ ૬૨ ॥

ઇતિ શ્રીમદાદિરામાયણે બ્રહ્મભુશુણ્ડસંવાદે પૂર્વખણ્ડે ષડ્ગુણોપાખ્યાને
યશોવ્યાખ્યાનં નામ ચતુર્નવતિતમોઽધ્યાયઃ ॥ ૯૪ ॥

શ્રીવ્યાખ્યાનમ્

બ્રહ્મોવાચ ।

અથ શ્રિયં પ્રવક્ષ્યામિ રામસ્ય શ્રીપતેર્દ્વિજ ।
યથા સંશોભિતં નિત્યં રઘુરાજનિકેતનમ્ ॥ ૧ ॥

પુરગ્રામવ્રજારણદેશવેષાવલમ્બિની ।
શ્રીવિગ્રહાવલમ્બા શ્રીર્બહુધૈવાનુવર્ણ્યતે ॥ ૨ ॥

પુરં તદ્દુત્તુડ્ગવિશાલસૌધ
શિરઃ પ્રવિન્યસ્તસુવર્ણકુમ્ભમ્ ।
પ્રત્યુમરત્નોદ્ભવયા સ્વભાસા
નક્ષત્રલોકં પિદધદ્વિભાતિ ॥ ૩ ॥

પ્રાસાદતુડ્ગવલભીવિવિધોપકલ્પમ
વાતાયનૌઘવિવરાન્તરનિર્ગતાનામ્ ।
યચ્ચિત્રશાલમણિરત્નમયૂખભાસાં
સન્દોહ આક્રમતિ રાજપથં સમન્તાત્ ॥ ૪ ॥

ગાવો હરિન્મણિવિશેષસમૂહકલ્પમ
નિર્યૂહદીવિતિષુ ચ તૃણસમ્ભ્રમેણ ।
ઉદ્ગ્રીવિકાં કિમપિ કુર્વત ઇત્યુદીક્ષ્ય
નૃત્યન્તિ કૌતુકવશેન હિ યત્ર બાલાઃ ॥ ૫ ॥

સ્ત્રીણાં વિલાસભવનેષુ મનોજકેલિ
સડ્ગ્રામસન્નુટિતમૌક્તિકરત્નવૃન્દૈઃ ।
કીર્ણૈરુષઃ સુગૃહમાર્જનિકાનિરસ્તૈરાઢ્યા
ભવન્તિ કણભિક્ષજુષોઽપિ યત્ર ॥ ૬ ॥

સાયં પ્રદીપશુભદીપમનોહરેષુ
સાનન્દસર્વમનુજેષુ નિકેતનેષુ ।
શ્રીઃપર્યટત્યવિરતં ભૃશમાત્મવત્તા
મન્વેષયન્ત્યખિલપૌરજનેષુ યત્ર ॥ ૭ ॥

મગ્જીરમગ્જીલનિનાદવિશેષવત્યઃ
કાચ્ચિજ્જાણજ્જણિતકૌતુકિતસ્વચિત્તાઃ ।
કીડન્તિ યત્ર કમલા ઇવ પદ્મહસ્તા

દ્વારેષુ મુઘ્ધહૃદયા હરિણીદૃશો વૈ ॥ ૮ ॥

શ્રીરામચન્દ્રવિપુલોર્જિતકીર્તિગાથા

દૈનન્દિનાનુચરિતાનિ મનોહરાણિ ।

ગાયન્ત્ય ઉન્નતતરેષુ નિકેતનેષુ

સમ્મોહયન્તિ સુદૃશોઽપ્સરસાં મનાંસિ ॥ ૯ ॥

શ્રીઃ સઞ્ચરત્યવિરતં પ્રતિસન્ન યત્ર

રત્નાઙ્ઘ્રિપૂરસવિશેષરવાનુલક્ષ્યા ।

છાયાવશાદનુમિતા કરપહ્લુજસ્ય

છત્રસ્તુતૈર્મણિગણૈરવનૌ કિરન્તી ॥ ૧૦ ॥

આનન્દવાન્ દશરથો નૃપતિઃ કુમાર

કીર્તિપ્રજં કથયતાં વિદુષાં ગણેભ્યઃ ।

શશ્વદ્દદાતિ મણિહેમવિભૂષણાનિ

રત્નાનિ પૂરયતિ તાનિ ગૃહાણિ લક્ષ્મીઃ ॥ ૧૧ ॥

શ્રીજાનકી વિરચયત્યનિશં સપર્યા

સાધ્વીગણેન સહ યત્ર વસિષ્ઠપત્ન્યાઃ ।

સ્વચ્છૈરલહૃતિભરૈર્વસનાઙ્ગરાગૈ

ર્મન્દારમાલ્યનિવહૈઃ શુભભોજનૈશ્ચ ॥ ૧૨ ॥

તા આશિષઃ પ્રતિપદં વિદધત્યમુષ્યૈ

સાકેતલક્ષ્મિ બહુભાગ્યવતી ભવેતિ ।

આદાય યાઃ સ્વવસનાઞ્ચલરોપણેન

ભૂયઃ પદોઃ પતતિ સા પ્રસભં સતીનામ્ ॥ ૧૩ ॥

સીતાસ્વયંવરકથાં નિમિચન્દ્રલક્ષ્મીં

શ્રીરામચન્દ્રભૃગુવર્યરણપ્રસક્તિમ્ ।

તદ્ધીર્યસંહરણિકામુપવીણયન્તિ

યત્રોત્સુકેષુ પુરવાસિષુ કિન્નરેન્દ્રાઃ ॥ ૧૪ ॥

ધર્મધ્વજાઃ કિમપિ યત્ર જયન્તિ પૌરા

યેષાં ગૃહેષુ સફુદેવ ધનાભિલાષાત્ ।

દ્વારાણિ નાન્યધનિનાં મુહુરુપ્રજન્તિ

પૂર્ણાશિષામુપગતા નિજજન્મ યાવત્ ॥ ૧૫ ॥

चित्रोपकलुप्तं रथनारुचिरेषु यत्र
प्रासादशृङ्गसदनेषु सुप्रस्थितानाम् ।
नानाविधद्युतिमतां विडगोत्तमानां
वर्णभ्रमो भवति चित्रनिरीक्षणानाम् ॥ १६ ॥

रत्नाङ्गाणेषु धनिनां तिमिराकुलासु
रात्रीषु यत्र निहिताः शुभदीपलेखाः ।
मन्दीभवन्ति किरणैरधिकप्रकाशैः
रभ्युद्गतैस्तलत उर्ध्वगतैर्नभोऽन्तम् ॥ १७ ॥

कल्पद्रुमैः परिवृतेषु य निष्कृष्टेषु
गुञ्जन्ति यत्र सततं समदा मिलिन्दाः ।
ओकीभवन्ति ललितेन कलस्वरास्ते
मन्दोपनादितमनोहरवल्कीभिः ॥ १८ ॥

यत्रापाणेषु वणिजो बहुलाभभाजो
भूतार्ः स्थिता नवनवा निधयो नवापि ।
दृश्यन्त एत्युदितमासु निशम्य यक्षा
यक्षाधिपश्च वयनात्सोपयान्ति ॥ १९ ॥

स्वप्नेऽपि नाधिरिड वासवतामुद्येति
व्याधिर्न य श्रुतिपथं क्वचिदभ्युपैति ।
श्रीरामयन्द्रमुभयन्द्रनिरीक्षणेन
नित्योत्सवानि दिवसानि नृणां प्रयान्ति ॥ २० ॥

कम्पः केतुषु निम्नगत्वमुदके दौर्बल्यमश्चानने
दुःखं द्रष्टुं कुले छिरण्यविरलः स्तोमेषु तुष्टात्मनाम् ।
विश्वेषप्रभवा रुजश्च रुजनौ नो मानुषेष्वस्ति तत्
तस्मिन् भर्तरि यौवराज्यपदवीमध्यासमाने त्रियः ॥ २१ ॥

देशान्तरात् कविजना धनलिप्सयामु
मभ्येत्य यावदुपयन्ति सत्तानिषण्डाम् ।
तावत्कुटुम्बजन्तून् मुष्मादुदन्तं
शृण्वन्ति सद्गानि मङ्गलमणिभेदवृष्टेः ॥ २२ ॥

येष्वद्रिगर्भविवरेषु कदापि नैव
दृष्टा भनिः कनकपुष्पमङ्गलधनानाम् ।

તેષ્વેવ તાઃ ખલુ નિરીક્ષ્ય બભૂવ નૃણા
માશ્ચર્યમભ્યધિક્કમુદ્રિતરાજભાગાઃ ॥

ભૂમાવનુમમપિ ધાન્યમુદાવિરાસીત્
સૂર્યાતપં પ્રતિનિરોદ્ધમભૂત્પયોદઃ ।
ઉમં ચ તાવદભવત્ કૃલપાકશાલિ
યાવદ્ગૃહીતુમલસાઃ કૃષિકા બભૂવુઃ ॥ ૨૪ ॥

દેશોઽખિલઃ કનકરત્નવિરાજિભૂષા
સન્દોહવદ્ભિરનિશોત્સવમડ્ગલાઢ્યૈઃ ।
નારીગણૈર્નરગણૈઃ શુશુભે વિશેષાત્
સ્વર્ગો યથા સસુખપીતસુધૈઃ સુરૌધૈઃ ॥ ૨૫ ॥

રાજા સ્વયં દશરથઃ સુખસમ્પદાઢ્યો
રામો નિદેશમનુતિષ્ઠતિ તસ્ય નિત્યમ્ ।
કાર્યં ચ સર્વમનુતિષ્ઠતિ લક્ષ્મણાદિ
ભ્રાતૃત્રયં કિમપરં સુખમીદૃગસ્તિ ॥ ૨૬ ॥

લોકત્રયી દશરથસ્ય પરાં સમૃદ્ધિ
મુદ્ધીક્ષ્ય પુત્રધનદારવિશેષજુષ્ટામ્ ।
પ્રત્યેકમાત્મસદનેષુ સમોદમૂયે
શ્રીરામચન્દ્રગુણગાનવિશેષહૃષ્ટા ॥ ૨૭ ॥

લોકા ઉચુઃ ।
જાનીથ તદ્દશરથસ્ય નૃપેશ્વરસ્ય
પૂર્વપ્રભૂતમતુલં સુકૃતં વિશિષ્ટમ્ ।
યદ્દેવદાનવરણે વિષમે સુરાણાં
સાહાય્યમાચરિતમસ્ય ભુજદ્વયેન ॥ ૨૮ ॥

કે કે ન નિર્ભયપદં સમવાપ્ય દેવા
દૈત્યવ્રજં જિતવતે રઘુપુડ્ગવાય ।
અસ્મૈ ન વૈ દશરથાય શુભાશિષોઽદુ
ર્યાસામયં સમભવદ્ભવિકો વિપાકઃ ॥ ૨૯ ॥

સડ્ગ્રામભૂમિગત એષ દુરાસદાનાં
દેવદ્વિષાં ભુજબલેન બલં જહાર ।
વન્દીઃ સ્વયં દિવિષદાં ખલુ મોચયિત્વા

તાસાં શુભાશિષમુવાહ બહુપ્રકારામ્ ॥ ૩૦ ॥

ઇત્યાદ્યુપપ્લવગણાત્ સતતં પ્રજાઃ સ્વાઃ
સંરક્ષણં સ્વયમસૌ નૃપતિશ્ચકાર ।
એતાસ્તદેનમતુલાધિકસત્કલાભિ
રાશીભિરેધયિતુમુલ્લલિકામભિભ્રત્ ॥ ૩૧ ॥

સ્વેષ્વાશ્રમેષુ મુનયો દિતિજૈર્દ્વિષદ્ભિ
રુદ્રેજિતાસ્તપસિ વિદ્મહતા બભૂવુઃ ।
તાનેવ સુસ્થહૃદયાનકરોન્નરેન્દ્રઃ
પ્રાયુઞ્જતાવિરતમત્ર શુભાશિષસ્તે ॥ ૩૨ ॥

સાધ્યો નિજવ્રતવિલોપભયાત્ સશોકા
દૈત્યેષુ યૌવનધરેષુ વિવૃદ્ધિમત્સુ ।
એતસ્ય વિક્રમગુણૈરભવન્ વિશોકા
સ્તા આશિષઃ સમપુષન્નિહ દુષ્ટજૈત્રે ॥ ૩૩ ॥

યેડન્યે તપસ્વિન ઉદીર્ણમુનિવ્રતા વૈ
ગાર્હસ્થ્યધર્મનિરતા નિહિતાગ્નિહોત્રાઃ ।
સ્વાસ્થ્ય ચકાર નૃપ એષ સ તેષુ યોગ
ક્ષેમાદિસમ્ભૃતિભિરુદ્ધદુદારવૃત્તઃ ॥ ૩૪ ॥

મર્ત્યા મૃગા અપિ ખગાઃ પશવસ્તથાન્યે
દીના ગવાદય ઉદીત ભયાઃ પરેભ્યઃ ।
તેષામસૌ સુવિપુલાભયદાનદક્ષઃ
સ્વસ્વક્રિયાકુશલતાકરણો નરેન્દ્રઃ ॥ ૩૫ ॥

તે સર્વ એવ નૃપતેરુદયપ્રકર્ષ
વાઞ્મન્ત આશિષમજસ્રમુદીરયન્તિ ।
તસ્યૈતદેવમુદિતં કૃલમુદ્ધિભાતિ
યદ્રામચન્દ્રસદૃશાસ્તનયા જયન્તિ ॥ ૩૬ ॥

રામો જગજ્જનવિલક્ષણવૃત્તશીલ
સ્તાદૃક્ ચ લક્ષ્મણ ઉદારગુણામ્બુરાશિઃ ।
અન્યૌ તથૈવ ભરતોઽપિ ચ શત્રુસૂદઃ
સર્વેઽપ્યુદારચરિતા ભરિતા ગુણૌઘૈઃ ॥ ૩૭ ॥

જીવન્તુ તે ચિરમમી નૃપતેરુદારૈ
રત્યુન્નતૈર્ભવવિલક્ષણભાગધેયૈઃ ।
કલ્યાણકોટિસુકુતાર્જનસમ્ભવાનાં
સાકેતપત્તનજુષાં ચ નિજપ્રજાનામ્ ॥ ૩૮ ॥

એતૈઃ સુપુણ્ય ચરિતૈસ્ત્રિદશાપગા ચ ।
ત્રૈલોક્યપાવનસમૃદ્ધવિશિષ્ટશીલૈઃ ।
સર્વે જનાઃ સુકૃતિનઃ ખલુ સમ્ભભૂવુઃ
શ્રીમન્મુખેન્દુપરિદર્શનભૂરિભાગ્યાઃ ॥ ૩૯ ॥

શ્રીરાઘવેન્દ્રચરિતામૃતપૂર્ણધારા
નિત્યાવગાહસુવિશુદ્ધમનો વપુષ્કાઃ ।
સાકેતવાસિન ઇમે મનુજાઃ સ્વભાગ્યૈ
ધન્યા ઇતિ ત્રિભુવનં પરિશોભયન્તિ ॥ ૪૦ ॥

ભૂમાણ્ડલસ્ય ખલુ કીર્તિરસાવયોધ્યા
યત્રાસ્તિ પુણ્યચરિતઃ પુરુષઃ પુરાણઃ ।
અંશૈશ્ચનિ (તુ) ભિં રભિતો ભુવનં સમસ્ત
મુદ્દીપયન્ દિવસનાયકવંશદીપઃ ॥ ૪૧ ॥

હંહો વયં ખલુ નિજાનિ નિકેતનાનિ
હિત્વા વસામ રઘુનાથપુરીમુપેત્ય ।
યત્રેન્દિરાપ્રતિગૃહં પરિભ્રમ્ભમીતિ
હસ્તારવિન્દરુચિભિર્ભુવિ રગ્જયન્તી ॥ ૪૨ ॥

કિં વર્ણનીયમથ વક્ત્રસહસ્રકેણ
સાકેતવાસિજનતાલિકપટ્ટ ભાગ્યમ્ ।
ત્રૈલોક્યમેવ ખલુ ભાગ્યસમૃદ્ધિમદ્ય
ચ્છ્રી રામચન્દ્રજનુષા શુભસમ્ભૃતેન ॥ ૪૩ ॥

યા શ્રીઃ સ્વયં વસતિ સુસ્થિરભાવમાત્મા
વૈકુણ્ઠસન્નિ સમસ્તગુણૈરુપેતા ।
સા સ્વાત્મનો દયિતમેનમિહાવતીર્ણ
વિજ્ઞાય તિષ્ઠતિ રઘૂત્તમરાજધાન્યામ્ ॥ ૪૪ ॥

યેષ્વાશયેષુ પયસાં ન કદાપિ પદ્મા
સ્તેષ્વત્ર પદ્મ કુલસમ્પદભૂતપૂર્વા ।

मुक्ताङ्गलानि य भवन्ति वृद्धतमानि
केलिं तथा विदधते भलु राजहंसाः ॥ ४५ ॥

छन्द्रावधेऽपि न तथा सुविभाति शोभा
न ब्रह्मसन्निधिं न वा भलु भोगवत्याम् ।
साकेतवासजुषि नीयतरेऽपि वर्णे
यादृक् बभूव नरकिन्नरवीक्षाणीया ॥ ४६ ॥

धिक् तस्य जन्म विधिसृष्टिमुपेत्य येन
स्वप्नेऽपि नैव समवापितमक्षिमार्गम् ।
साकेतनामनगरं सरयूतरङ्ग
संशीलितामिलसमागमपूतलोकम् ॥ ४७ ॥

सैवाद्भुता पुलिनभूः सरयूतटिन्याः
पानीयपुष्टदृढमूलमडावनाढ्या ।
नो वासवस्य नगरी हरिश्चन्द्रनादै
वर्ज्जानुरूपकलितैः परितः परीता ॥ ४८ ॥

किं पारमेष्ठ्यपदवीं समुपेत्य कार्यं
धन्यैव सा तृणजनिः सरयूतटान्ते ।
यस्यां दुरापमपि तत्सुलभं शिशुत्वे
कीडद्रघूत्तमकुमारपदारविन्दम् ॥ ४९ ॥

प्राज्यं स्वर्लोकराज्यं सुरस्वस्वनिता पाणिपद्मोपगूढ
प्रोदञ्चय्यामरान्दोलनगतसुरतस्वेदभेदं विधाय ।
श्रीमत्साकेतपुर्याः परिसरसरयूसंसारतुङ्गवीथी
नीथीभूतैकदूर्वादलमडिमदशाभात्मनः कामयामः ॥ ५० ॥

धन्या सा मल्लिवल्ली किमपि द्विविषदामप्यलभ्यैस्तपोभि
र्भूयो भाग्यैरयोध्यापुरगतसरयूसैकतान्ते प्ररुढा ।
यस्याः पुष्पावलीभिर्विरचितमतुलं मण्डनं मैथिलीस्वै
रङ्गैर्नित्यं विभर्ति प्रियतमनयनानन्दसन्दोडदात्री ॥ ५१ ॥

धन्यास्ते राजहंसाः सुविशदसरयूतोयसंसारशीलाः
येषां लोलाञ्जितानि स्वयमनुकुरुते मैथिलेन्द्रस्य पुत्री ।
ये वास्याः पादपद्माभरणमणिगण्डवाणमाकर्ण्य तुष्टा
स्तादृक्शिक्षावशेन स्वयमपि दधते मञ्जुलालापलीलाम् ॥ ५२ ॥

ધન્યાસ્તેઽમી મયૂરાઃ સુરુચિરસરયૂકૂલકુઞ્જે વસન્તો
નીલાં પ્રાવૃઢ્ધનાલીમપિ નિજમનસા સન્ત્યનાદૃત્ય તુષ્ટાઃ ।
યેષાં ચક્ષુઃ પ્રમોદં વિરચયતિ સદા કોઽપિ રામાભિધાનઃ
પીયૂષામ્ભોદ ઉચ્ચૈર્જનકનૃપસુતાવિદ્યુદાલિઙ્ગિતાઙ્ગઃ ॥ ૫૩ ॥

ધન્યાસ્તે ચઞ્ચરીકા વિકસિતસરયૂકૂલકુઞ્જદ્રુમાણાં
યેષાં ચિત્તસ્ય નાભૂત્ સુરતરુકુસુમામોદ આનન્દહેતુઃ ।
ક્રીડાર્થં સઙ્ગતાભ્યાં પ્રતિસમયસુખં મૈથિલીરાઘવાભ્યાં
યેષાં દ્રાણાનિ નિત્યં નિજતનુવિલસત્સૌરભૈઃ સમ્ભૂતાનિ ॥ ૫૪ ॥

ઇતિ શ્રિયં વર્ણયતામયોધ્યાપુર્યાસ્તદાવાસિજનૈકલભ્યામ્ ।
મનાંસિ તેષાં મુમુહુઃ સમન્તાલ્લોકત્રયસ્થાનજુષાં જનાનામ્ ॥ ૫૫ ॥

ઇતિ શ્રીમદાદિરામાયણે બ્રહ્મભુશુણ્ડસંવાદે પૂર્વખણે ષડ્ગુણોપાખ્યાને
શ્રીવ્યાખ્યાનં નામ પઞ્ચનવતિતમોઽધ્યાયઃ ॥ ૯૫ ॥

જ્ઞાનવ્યાખ્યાનમ્

બ્રહ્મોવાચ ।

આખ્યાતા રામચન્દ્રસ્ય કીર્તિર્વેદોપવર્ણિતા ।
અથ જ્ઞાનં પ્રવક્ષ્યામિ સાક્ષાદ્બ્રહ્મનિર્દર્શનમ્ ॥ ૧ ॥

અલૌકિકાનુભાવેન જ્ઞાત્વા પરમપૂરુષમ્ ।
રામચન્દ્રં મુનિગણાઃ ઉપજગ્મુઃ સસમ્ભ્રમમ્ ॥ ૨ ॥

રાજ્યસંહાસનાસીને નૃપાણાં મહતાં ગુરૌ ।
દેવે દશરથે સર્વે મુનયઃ સમુપાયયુઃ ॥ ૩ ॥

કશ્યપોઽત્રિર્વશિષ્ઠશ્ચ પુલસ્ત્યઃ પુલહઃ ક્રતુઃ ।
અઙ્ગિરા ભૃગુરોજશ્વી દુર્વાસા ગર્ગ એવ ચ ॥ ૪ ॥

કૌણ્ડિન્યશ્વવનો યોગી વિશ્વામિત્રોઽથ દેવલઃ ।
શાઙ્ખ્યાયનસ્તથા શઙ્ખો લિખિતઃ કણ્વ એવ ચ ॥ ૫ ॥

અગસ્ત્યશ્ચાસિતો વિષ્ણુઃ શર્કરાક્ષો દૃઢવ્રતઃ ।
વામદેવઃ શુકઃ શાન્તઃ સુતીક્ષ્ણશ્ચ પરાશરઃ ॥ ૬ ॥

વિદો વત્સો જામદગ્ન્યો જમદગ્નિસ્તપોનિધિઃ ।
 સુકલશ્ચ ભરદ્વાજો મુદ્ગલો ધૌમ્ય એવ ચ ॥ ૭ ॥
 સુવર્યાઃ સૌવિદઃ પૈલઃ શાતનિઃ શાકટાયનઃ ।
 સકુરાક્ષઃ શમીકશ્ચ ઋષ્યશર્કુગો મહામુનિઃ ॥ ૮ ॥
 કણાદઃ કપિલો વ્યાસો ગૌતમશ્ચ પતન્જલિઃ ।
 જૈમિનિઃ પિપ્પલાદશ્ચ શાણ્ડિલ્યો મુનિપુત્રગવઃ ॥ ૯ ॥
 વરતન્તુર્વરેણ્યશ્ચ નારદાદ્યાઃ સુરર્ષથઃ ।
 બ્રહ્મર્ષયસ્તથા સર્વે દિવ્યજ્ઞાનવિલોચનાઃ ॥ ૧૦ ॥
 વશિષ્ઠમગ્રતઃ કૃત્વા સર્વ એવ સમાયયુઃ ।
 તેષામાસનપાદાદિવિધિભિર્નતકન્ધરઃ ॥ ૧૧ ॥
 સપર્યા મહર્તી ચક્રે રાઘવો ધર્મવિત્તમઃ ।
 પૂર્વ દશરથં સર્વે ઉપસન્ના મુનીશ્વરાઃ ॥ ૧૨ ॥
 તતઃ કૌતૂહલાકાન્તા રામં દદૃશુરદ્ભુતમ્ ।
 તે રામેણાદ્ભુતાં પૂજાં કૃત્વા સમભિવાદિતાઃ ॥ ૧૩ ॥
 સહર્ષં ચ તતઃ પૃષ્ઠાઃ શુદ્ધાન્તં નૃપતૌ ગતે ।
 મહતા સમ્ભ્રમેણૈવ જાતહર્ષાઃ પુરાવિદઃ ॥ ૧૪ ॥
 શ્રીરામ ઉવાચ ।
 ઉન્નતં નઃ પિતુર્ભાગ્યં રઘુવંશસ્ય સર્વશઃ ।
 આતિથ્યં યસ્ય ગૃહ્ણન્તિ જ્ઞાનનેત્રા ભવાદૃશાઃ ॥ ૧૫ ॥
 યોગિનો વેદવેદાન્તવિદો નિર્ઘૂતકલ્મષાઃ ।
 વિશ્વસ્ય ગુરવઃ સાક્ષાન્મૌનવ્રતપરાયણાઃ ॥ ૧૬ ॥
 પુરાવિદો વિધિજ્ઞાશ્ચ જ્ઞાનવિજ્ઞાનદૃષ્ટયઃ ।
 બ્રહ્માદીનાં દિવિષદાં પૂજનીયાઃ સમન્તતઃ ॥ ૧૭ ॥
 યૂયં વેદવિદઃ સર્વે સ્મૃતિભિર્ધર્મવર્તકાઃ ।
 સદ્ગતા યસ્ય સદનં સ ધન્યો ગૃહવાન્ નરઃ ॥ ૧૮ ॥
 જગતઃ કુશલાર્થાય તીર્થાનાં કરણાય ચ ।
 પરિભ્રમથ મેદિન્યાં પૂજ્યો દેશઃ સ સર્વદા ॥ ૧૯ ॥
 યત્ર તિષ્ઠન્તિ કાર્યેણ મુહૂર્તમપિ યોગિનઃ ।

પરાવરવિદઃ સાક્ષાધોગિનો બ્રહ્મદર્શિનઃ ॥ ૨૦ ॥

કચ્ચિદ્ વઃ કુશલં દિવ્યેષ્વાશ્રમેષુ તપસ્વિનઃ ।

ધર્મકર્મેકહેતૂનાં જલાદીનાં સુપુષ્કલમ્ ॥ ૨૧ ॥

કચ્ચિદ્ વઃ પ્રાકૃતૈર્લોકૈઃ કામલોભેન સઙ્ગતૈઃ ।

એકાન્તિકાસનસદાં નોપખાવિત આશ્રમઃ ॥ ૨૨ ॥

કચ્ચિદ્ વસ્તપસામૌઞ્યં પ્રવિલોક્યાસહિષ્ણુના ।

ઇન્દ્રેણ નેર્યેતે વિદ્ધો રમ્ભાદીનાં પ્રદર્શનૈઃ ॥ ૨૩ ॥

કચ્ચિદ્ વો યજનાદાસુ ક્રિયાસુ બહુલાસુ ચ ।

અશાન્તેન સમીરેણ વને નોદ્વિજયતે મનઃ ॥ ૨૪ ॥

કચ્ચિદ્ વઃ સ્વાશ્રમવરેષ્વારણ્યૈર્વારણાદિભિઃ ।

ન ભજ્યન્તે ન પીડ્યન્તે તરવો ધર્મસિક્તકાઃ ॥ ૨૫ ॥

કચ્ચિદ્ વઃ સ્વાશ્રમવરેષ્વવિપ્રસ્તાપસો બલાત્ ।

સાધર્મ્યં સમુપાશ્રિત્ય વિષાદાદિ કરોતિ ન ॥ ૨૬ ॥

કચ્ચિદ્ વઃ કુશલિન્યસ્તાઃ કામધેનુસમત્વિષઃ ।

અગ્નિહોત્રાદિસૌકર્યસાધિકાઃ કિલ ધેનવઃ ॥ ૨૭ ॥

કચ્ચિત્તાસામપત્યેષૂપદુતેષ્વિતરૈર્મૃગૈઃ ।

તપસ્તેજઃસ્વભાવેન યુષ્માકં નાભવદ્રુષા ॥ ૨૮ ॥

જનાનાં કુશલં ચેભ્યઃ શાન્તિશ્ચ કૂરયેતસામ્ ।

તેષાં વઃ કૃતિનામેતદપૃષ્ઠ્યમપિ પૃચ્છ્યતે ॥ ૨૯ ॥

યતોડહમાદેશકરો યુષ્માકં બ્રહ્મદર્શિનામ્ ।

વાઙ્મામ્યનુગ્રહં શશ્વત્ કિઞ્ચિદાજ્ઞાવિશેષતઃ ॥ ૩૦ ॥

યદાજ્ઞાપયથ પ્રેષ્યં શશ્વદાજ્ઞાકરં ચ મામ્ ।

તત્કરોમિ મુનીશાનાઃ સકૃદ્વ્યનમાત્રતઃ ॥ ૩૧ ॥

ભવતાં હિ તપોવિદ્ધો વિદ્ધો ભુવનસમ્પદામ્ ।

અતસ્તિષ્ઠ્ય સૌખ્યેન આશ્રમેષુ મુનીશ્વરાઃ ॥ ૩૨ ॥

એષોડસ્માકં પિતા દેવો ભવતામેવ સિદ્ધિજામ્ ।

રાજ્યશ્રિયમુપાશ્રિત્ય શક્તો ભુવનરક્ષણે ॥ ૩૩ ॥

ઇતિ શ્રીરામચન્દ્રસ્ય નિશમ્યાભ્યુદિતં વયઃ ।
વક્તું સર્વે મુનોશાના વશિષ્ઠં સમચોદયન્ ॥ ૩૪ ॥

તેષામિડુગિતમાજ્ઞાય વશિષ્ઠો જ્ઞાનલોચનઃ ।
ઉવાચ વચસા રામં તોષયન્ વિદુષાંવરઃ ॥ ૩૫ ॥

શ્રીવશિષ્ઠ ઉવાચ ।
વર્વર્તિ સર્વતો વાર્તં ત્રૈલોક્યસ્યૈવ સુવ્રત ।
વિશેષતસ્તાપસાનામસ્માકં ત્વયિ રાજતિ ॥ ૩૬ ॥

પિતા તવ જગદ્રક્ષાદક્ષિણો ધર્મવિત્તમઃ ।
ઉન્માર્ગગામિનાં નૃણાં નિત્યં દણ્ડયિતા બલાત્ ॥ ૩૭ ॥

યૂયં હિ રાઘવાઃ સાક્ષાદ્ધર્મરક્ષાવિચક્ષણાઃ ।
માન્યાતૃસગરાદીનાં લોકે પ્રોદીપ્યતે યશઃ ॥ ૩૮ ॥

તેષાં વંશે ભવાન્ જાતો રઘુવંશૈકભૂષણઃ ।
જગતાં તનુષે તોષં મુનીનાં નો વિશેષતઃ ॥ ૩૯ ॥

અપ્યેકઃ સમ્ભ્રમો હ્યેષાં યોગિનાં જ્ઞાનચક્ષુષામ્ ।
ભવન્તમિહ વિજ્ઞાય હ્યવતીર્ણપરાત્પરમ્ ॥ ૪૦ ॥

કેનચિત્ કાલકલ્પેન પૌલસ્ત્યેન મહૌજસા ।
રક્ષાંસિ સુસમૃદ્ધત્વં પ્રાપિતાનિ વિશેષતઃ ॥ ૪૧ ॥

અતસ્તેષાં વિનાશાય કાલરૂપી દુરાસદઃ ।
અવતીર્ણોડસ્યમેયાત્મન્ સાક્ષાદ્રામેતિ ચો ભવાન્ ॥ ૪૨ ॥

ઇતિવિજ્ઞાય મુનયઃ સર્વે ત્વાં સમુપાગતાઃ ।
અવામુમતુલં જ્ઞાનં કર્મોપાસ્તિક્કલાત્મકમ્ ॥ ૪૩ ॥

અનેકૈરદ્ભુતૈર્લિડ્ગૈર્ભવાન્ બ્રહ્મૈવ કેવલમ્ ।
તત્પદં પરમં સૂક્ષ્મમવ્યક્તાત્ પરતઃ સ્થિતમ્ ॥ ૪૪ ॥

ઇતિ સામાન્યતો જ્ઞાત્વા મુનયસ્ત્વામુપાગતાઃ ।
સર્વોપનિષદાં ગુહ્યં સારમર્થં વિવેચિતુમ્ ॥ ૪૫ ॥

યથાધિકારં સકલૈર્ભવાનાશ્રીયસે પ્રભો ।
ધર્માર્થિનસ્ત્વાં ધર્માર્થં સન્તતં પર્યુપાસતે ॥ ૪૬ ॥

અર્થાર્થિનસ્તથાર્થાય કામાય ચ તદર્થિનઃ ।

મુક્ત્યર્થિનો જનાઃ શશ્વન્મુક્ત્યૈ ત્વામેવ સંશ્રિતાઃ ॥ ૪૭ ॥

તેષાં વયં રામચન્દ્ર ભવબન્ધવિમુક્તયે ।

આપન્નાઃ શરણં શશ્વદિતિપ્રાપ્તાઃ સ્મ યોગિનઃ ॥ ૪૮ ॥

જ્ઞાનિનાં ચલ્લયસ્થાનં સન્તતં બ્રહ્મદર્શનમ્ ।

તદ્ભવાન્ વિદિતો રામ કિમુપેક્ષ્યોઽસ્યતઃ પરમ્ ॥ ૪૯ ॥

સ્વાત્મમાયામુપાશ્રિત્ય મોહયન્ જગતો દૃશમ્ ।

પરં બ્રહ્મ સુખાકારં સુખાકારેણ રાજસે ॥ ૫૦ ॥

ઇતિ વિજ્ઞાય મુનયસ્ત્વાં લિડ્ગૈરેવ તાદૃશૈઃ ।

ભવન્તં શરણં પ્રાપ્તા યથેચ્છસિ તથા કુરુ ॥ ૫૧ ॥

શ્રીરામ ઉવાચ ।

કિમેષ વ્યવસાયો વઃ સમભૂન્મુનિપુડ્ગવાઃ ।

યદેતાદૃશ્યભૂદ્ બુદ્ધિઃ ક્વાપિ નૈતાદૃશી ભવેત્ ॥ ૫૨ ॥

બ્રજન્તિ યત્કર્મભિરામકામા

સ્તથા પરોપાસનયા ચ યત્તત્ ।

જ્ઞાનેન સાક્ષાત્કિયતે ભવાદૃશૈ

રાત્મસ્થિતં જ્યોતિરનન્તબોદ્ધ્યમ્ ॥ ૫૩ ॥

સ્વાનન્દસમ્પત્સમુપૈતિ યસ્મિન્

વિશ્વં સમસ્તં વિનિમીલયન્તી ।

યોગેન તદ્બો હૃદયે પ્રકાશં

બ્રહ્માભિધં જ્યોતિરનન્તમેકમ્ ॥ ૫૪ ॥

અજસ્રમુન્મીલિતયોગદૃષ્ટિ

પ્રવ્યક્તમવ્યક્તપરં મહસ્તત્ ।

ઉપાસ્યતે વિશ્વગુરોર્વિશેષાદ

જસ્રમેવ પ્રયતૈરમીભિઃ ॥ ૫૫ ॥

અતઃ પરં કિં નુ પરં પ્રમૃગ્યતે

તત્ત્વમ્પદૌત્કણ્ઠયધિયોઽત્ર સડ્ગતાઃ ।

ન જ્ઞાનતોઽન્યત્કિમપીહ સાધનં

તદ્બો લભન્તે દૃશિમાત્રતો જનાઃ ॥ ૫૬ ॥

ન યોગતોઽન્યઃ ખલુ કોઽપિ યત્નઃ

स यास्ति वः शिष्यसुशिष्यशिष्यगः ।

किमन्यदादातुमुपागता वै

मदीयमागारमुदाहरुताः ॥ ५७ ॥

ब्रह्मोवाच ।

सर्वेषां मुनिभूष्यानां मतमादाय तत्क्षणे ।

जिज्ञासामनुनिर्णीय वशिष्ठः प्रत्युवाच तम् ॥ ५८ ॥

वशिष्ठ उवाच ।

सत्यमात्य प्रभो राम नूनं तादृशमेव तत् ।

ब्रह्मणो दर्शनं नाम योगादित्तिरवाप्यते ॥ ५९ ॥

ततश्चापि परं तत्त्वं वयं विविदिषामहे ।

प्राह विश्वेषवेलायां ब्रजदेवीषु यद्भवान् ॥ ६० ॥

देव्यो हि ता ब्रजभुवस्तव उपराशेः

सौन्दर्यसारमकरन्दभरप्रमत्ताः ।

वैषद्वियोगमपि सोढुमशक्नुवन्त्य

स्तत्त्वं तदेव परिचीय चिरेण तस्थुः ॥ ६१ ॥

शय्यासनादिषु कदापि निमेषमात्र

मन्तर्धिमेत्य लृटि कल्पसमं विजुः ।

ता येव गोपसुदृशः कथमन्यथा त्वां

पारेपराङ्मुखगुणराशिभूतेऽधितस्थुः ॥ ६२ ॥

अेतद्धि तत्पदुपदिष्टसुसूक्ष्मतत्त्व

ज्ञानप्रभावजनितामलभावभाजाम् ।

तासां मनस्त्वनुमिमीमहि सर्वकाम

स्वानन्दसम्पदभूतं परिपोयमानम् ॥ ६३ ॥

मन्यामहे रघुकिशोर तदेव तत्त्वं

यद्विप्रयोगशमनं ब्रजसुन्दरीणाम् ।

तन्नः प्रवक्तुमुचितोऽसि दयाविशेषा

देकं तत् यदभिलात्मतयागमेषु ॥ ६४ ॥

वैतुदीरितमाकर्ण्य मुनीनामूर्ध्वरेतसाम् ।

जिज्ञासावेदिनो वाक्यं वशिष्ठस्य मलामतेः ॥ ६५ ॥

ઉવાચ પ્રહસન્ રામો વીક્ષ્ય તાન્ મુનિસત્તમાન્ ।
સન્તતં સ્પૃહયાલૂન્ વૈ કર્મજ્ઞાનાતિગાં દશામ્ ॥ ૬૬ ॥

શ્રીરામ ઉવાચ ।
પ્રમોદવનનારીણામુપદિષ્ટં મયા તુ કિમ્ ।
સહજપ્રેમભાવેન વશીચકુરિમા હિ મામ્ ॥ ૬૭ ॥

ઉપદેષ્ટવ્યમેતાસુ કિચિન્નેવોપપદ્યતે ।
એતા હિ ફલસીમાનં ભજન્તે દશયા સ્વયા ॥ ૬૮ ॥

પુષ્ટઃ પ્રેમા જયતિ સુદૃશાં શ્રીપ્રમોદાટવીષુ
સ્વાનન્દાબ્ધેરુદિતમમૃતં યદ્ધિ સંસ્વાદમાનમ્ ।
તદ્વશ્યોઽહં ક્વચિદપિ ન તા મહ્નુ વિસ્મર્તુમીહે
પ્રાણાન્ યદ્વત્સતતમુદિતશ્ચેતસા ધારયામિ ॥ ૬૯ ॥

વિરહં વોદુમેતાસાં નૈવ શક્તિઃ કદાચન ।
ઇત્યહં નિત્યલીલાસ્થો રમામિ સ્વજનૈઃ સહ ॥ ૭૦ ॥

અયં હિ દુર્લભો ભાવો યત્પ્રેમા મત્સ્વરૂપગઃ ।
જ્ઞાનસ્ય ચ પરાકાષ્ઠા બ્રહ્મતત્ત્વાવબોધનમ્ ॥ ૭૧ ॥

બ્રહ્મતત્ત્વસ્ય સા સીમા યત્તદાનન્દનિર્ભરઃ ।
આનન્દનિર્ભરાસ્યૈષા સીમા યત્પ્રેમ તાદૃશમ્ ॥ ૭૨ ॥

પ્રાચીના મુનયોઽનેકે બ્રહ્મતત્ત્વં પરં યયુઃ ।
એકે તેષાં દધુઃ પ્રેમ મત્કૃપાદૃષ્ટિવીક્ષિતાઃ ॥ ૭૩ ॥

સુદુર્લભતમો યસ્માત્તાદૃશો ભાવ આન્તરઃ ।
તસ્માદેવૈષ વિરલો મદિચ્છામનુરુદ્ધ્ય હિ ॥ ૭૪ ॥

મદ્ગોચરશ્રવાણકીર્તનસેવનાદૌ
યાવન્ જાયત ઇહાસ્ય મનઃ પ્રવૃત્તિઃ ।
પ્રેમણઃ ફલા ન ખલુ તાવદુદ્દેતિ સાધ્વી
એકૈવ સર્વવિષયેષુ વિરક્તિહેતુઃ ॥ ૭૫ ॥

કોઽપ્યેષ રક્તિમગુણઃ સમુદેત્ય પૂર્વ
ચિદ્વ્યોમ યત્સમનુરજ્જિતમચ્છમેવ ।
પ્રેમાભિધઃ સ મમ પૂર્ણકૃપાનુલભ્ય
સ્તં બ્રહ્મતત્ત્વમનુગચ્છતિ નાંશતોઽપિ ॥ ૭૬ ॥

धृतिवस्तुत्वमुदितं ज्ञानसारं परामृतम् ।
उपदेशमृते लब्धं निजशक्यैकमात्रतः ॥ ७७ ॥

ब्रह्मोवाच ।
धृत्युक्त्वा भगवान् रामो मुनीनामनुकम्पया ।
प्रकाशयामास रूपं प्रमोदवनकुञ्जगम् ॥ ७८ ॥

शुद्धश्यामावदातं वपुषि परिलसत्कुञ्जकिञ्जल्कवस्त्रं
श्रीमत्पद्मारुणक्षं सुविलुलदलकश्रीविराजत्कपोलम् ।
कैशोरभ्राजिवेषं मधुरिमजलधिप्रेमपीयूषवर्षै
र्दिक्रान्तश्रीविलासैर्मदनविटपिनं स्त्रीषु सिञ्चन्तमन्तः ॥ ७९ ॥

दोर्भ्यां वंशीं पञ्चन्तं वदनसरसिजा मोहिनीं राजदंसीं
बिम्बोष्ठस्निग्धकान्त्या प्रमुदवनवधूमानसं रञ्जयन्तं
सम्पुष्पान्तं त्रिभङ्गीललितसुवपुषा लोचनानि प्रियाणाम् ।
रामं प्रेमाभिरामं दृष्टशुरनवधि श्रीमदानन्दमूर्तिम् ॥ ८० ॥

केचिद्दृष्टशुरेवैनं बालवेषेण भूषितम् ।
नवनीतकरं रामं माङ्गल्याविराजितम् ॥ ८१ ॥

लम्बमानालकभ्राजदाननाम्बुजसुन्दरम् ।
मञ्जोरयराणाम्भोजं बिभ्रतं कटिमोभलाम् ॥ ८२ ॥

स्वर्णप्रत्युभशार्दूलनभराजितवक्षसम् ।
अव्यक्तकलया वाण्या मोदयन्तं स्वमातरम् ॥ ८३ ॥

केचिद् दृष्टशुरानन्दरूपिणं राममद्भुतम् ।
कैशोरवेषमधुरप्रसन्नमुष्णमञ्जुलम् ॥ ८४ ॥

प्रमोदवनकुञ्जान्तर्निविष्टे प्रियया सह ।
सर्वसौन्दर्यसदनं रक्षयन्तं स्वकाश्च गाः ॥ ८५ ॥

श्रीराजवेशमुदितं मोदयन्तं वधूजनान् ।
कदम्बकुसुमैर्युक्तां वनमालां सुविलसितम् ॥ ८६ ॥

अङ्गुलीयमणिधोतञ्छुरिताधरवंशिकम् ।
नानाकेलिपरीडासौर्गोपैर्भण्डितपार्श्वकम् ॥ ८७ ॥

કેચિદ્ દદ્દશુરુદ્ભૂતરાજસમ્પત્તિભૂષિતમ્ ।
 સિંહાસનસમાસીનં સાકેતપુરમધ્યગમ્ ॥ ૮૮ ॥
 કૌસ્તુભોદ્ભાસિતગ્રીવં મૂર્તિમદ્ભિર્મહાયુધૈઃ ।
 ઉપાસિતં મહાકીર્તિ યોગમુદ્રાધરં વિભુમ્ ॥ ૮૯ ॥
 ઉદારગુણપાથોધિં ષડૈશ્વર્યવિભૂષિતમ્ ।
 ઉન્નસં કમ્બુકણ્ઠાઢ્યં મહામુકુટમણિઉતમ્ ॥ ૯૦ ॥
 નૃત્યદ્વિદ્યાધરીવૃન્દસભામણ્ડપમધ્યગમ્ ।
 પ્રણાતાનેકભૂપાલં પ્રસાદસુમુખં પ્રભુમ્ ॥ ૯૧ ॥
 દાસીકૃતદ્વિષદ્વન્દ નીરાજિતપદ્મયમ્ ।
 શિરોમુકુટરત્નાંશુમઞ્જરીભિઃ સમન્તતઃ ॥ ૯૨ ॥
 કિંકુર્વાણૈરનેકાબ્ધિદ્વીપદેશ્યૈર્નરાધિપૈઃ ।
 કૃતદાસ્યરસાવાસં કરુણાદુષ્ટિવર્ષિણમ્ ॥ ૯૩ ॥
 કેચિદાત્મતયા રામં દદ્દશુર્યોગભાવિતમ્ ।
 કેચિદ્ દદ્દશુરૈશ્વર્યાત્ સાકેતાધિપતિં પ્રભુમ્ ॥ ૯૪ ॥
 કેચિદ્ દદ્દશુરૌત્કણ્ઠયાત્ સર્વેષાં બન્ધુવત્સ્થિતમ્ ।
 જ્ઞાનમુદ્રાધરં ધીરં યોગિનાં હૃદયઙ્ગમમ્ ॥ ૯૫ ॥
 યો યથાભાવસમ્પન્નસ્તદ્રત્નેન નિરીક્ષિતઃ ।
 અથૈનં તુષ્ટુવુઃ સર્વે યોગિનઃ શુદ્ધબુદ્ધયઃ ॥ ૯૬ ॥
 પુલકાઞ્ચિતવર્ષ્માણઃ સર્વ એવ મુદાન્વિતાઃ ।
 બદ્ધાઞ્જલિપુટાઃ સ્થિત્વા સર્વેડદ્ભુતરસાકુલાઃ ॥ ૯૭ ॥
 મુનયઃ ઊચુઃ ।
 નમસ્તે બ્રહ્મરૂપાય પૂર્ણાય ચ મહાત્મને ।
 સચ્ચિદાનન્દરૂપાય નિજલાવણ્યભાસ્વતે ॥ ૯૮ ॥
 અશેષગુણસન્દોહભૂષિતાય કૃપાલવે ।
 નાનાવિધલસલ્લીલારસરઞ્જિતવર્ષ્માણે ॥ ૯૯ ॥
 હેમસિંહાસનસ્થાય ત્રૈલોક્યમપિ શાસતે ।
 સ્વશક્તિભિઃ સમેતાય પુરુષાય મહાત્મને ॥ ૧૦૦ ॥
 વિશ્વસર્ગાદિકેલીભિર્બ્રહ્માદીનાં નિયોગિને ।

ધૌરેયાય શ્રિતાશેષધર્મપાલનશક્તયે ॥ ૧૦૧ ॥

પરે ઊચુઃ ।

નમો રસિકવર્યાય કુઞ્જભૂમિસુકેલયે ।

મુક્તાહારપરીતાય પરિપૂર્ણરસાત્મને ॥ ૧૦૧ ॥

સર્વોદ્ધારપ્રયત્નાય નિજલીલારસાત્મને ।

સર્વવિશ્રાન્તિરૂપાય શ્રીમદ્રામાય તે નમઃ ॥ ૧૦૨ ॥

અપરે ઊચુઃ ।

આવિર્ભાવ્યાખિલાન્ જીવાન્ કૃત્વા ચ વિવિધાઃ સ્થિતીઃ ।

કુર્વતે વિવિધાઃ કેલીઃ પુરુષાઞ્ચાય તે નમઃ ॥ ૧૦૩ ॥

અનવદ્યાખિલાનન્દકલ્યાણગુણમૂર્તયે ।

પ્રપન્નકલ્પવૃક્ષાય નમસ્તે રાઘવેન્દવે ॥ ૧૦૪ ॥

અન્યે ઊચુઃ ।

અનાદ્યનન્તરૂપાય નિર્ગુણાય સ્વરૂપતઃ ।

સચ્ચિદાનન્દરૂપાય નમઃ કૈવલ્યમૂર્તયે ॥ ૧૦૫ ॥

વર્જિતાશેષરૂપાય કલ્પનારહિતાય ચ ।

વિશ્વારામાય રામાય સ્વાત્મને બ્રહ્મણે નમઃ ॥ ૧૦૬ ॥

ઇતરે ઊચુઃ ।

વિશ્વતઃ પાણિપાદાય વિશ્વતોઽક્ષિમુખાત્મને ।

વિશ્વરૂપસ્વરૂપાય પરસ્મૈ તે નમો નમઃ ॥ ૧૦૭ ॥

અથાપિ મમતાવર્તમગ્નોદ્ધારચિકીર્ષયા ।

અડ્ગીકૃતાવતારાય તારકબ્રહ્મણે નમઃ ॥ ૧૦૮ ॥

બ્રહ્મોવાચ ।

ઇત્યેવમેષ નિભૃતં મુનિભિઃ સમસ્તૈ

રત્યર્થિતઃ પ્રણતપાલનપાદપદ્મઃ ।

સદ્યઃ પ્રસાદસુમુખો ભગવાનશેષાન્

યોગીશ્વરાન્ સમભિપૂજ્ય શનૈરુવાચ ॥ ૧૦૯ ॥

શ્રીરામ ઉવાચ ।

યદ્વસ્તપઃ પરિણતં સુચિરેણ ધીરા

સ્તેનેદૃશી સમભવન્મતિરાત્મનીના ।

જ્ઞાતો યયા ખલુ ભવદ્ભિરહં વિશેષાન્
માયાં વિતત્ય ચ નિજાવરિકાં સ્થિતોઽપિ ॥ ૧૧૦ ॥

જાતોઽધુના સુચિરચીર્ણતપોવિપાકો
યુષ્માકમુત્તમદૃશાં મમ ભાવભાજામ્ ।
મન્નિત્યકેલિવિષયાં સમવાપ્ય દૃષ્ટિં
યૂયં રમધ્વમતુલપ્રમુદાભ્યુપેતાઃ ॥ ૯૧૧ ॥

યેષાં સર્વતપઃ સિદ્ધિપ્રત્યૂહ્લહરણક્ષમઃ ।
અહં સ્થિતતમશ્ચિત્તે તેષાં ચિન્તા ન કાપિ હિ ॥ ૧૧૨ ॥

ધન્યાઃસ્થ યૂયં સમભાવમેન
મવાપ્ય નિત્યં તપસિ પ્રતિષ્ઠાઃ ।
પૂર્ણ ફલં વઃ સમજાયતોચ્ચૈ
રતઃ પરં તિષ્ઠત મત્સ્વરૂપે ॥ ૧૧૩ ॥

જ્ઞાનં પરં બ્રહ્મનિદર્શનં ચ
ત્પ્રપગ્ચનિષ્ઠામતિવર્તમાનમ્ ।
તસ્યાપિ પૂર્ણ ફલમેતદેવ
મપિસ્થિતિર્યદ્ભવતાં પ્રયાતા ॥ ૧૧૪ ॥

બ્રહ્મભાવમતિકમ્ય મદ્ભાવં સમુપાશ્રિતાઃ ।
વિચરન્તુ ભવન્તો વૈ પરાનન્દપદં ગતાઃ ॥ ૧૧૫ ॥

ઇતિ શ્રીમદાદિરામાયણે બ્રહ્મભુશુણ્ડસંવાદે પૂર્વખણ્ડે ષડ્ગુણોપાખ્યાને
જ્ઞાનવ્યાખ્યાનં નામ ષણ્ણવતિતમોઽધ્યાયઃ ॥ ૯૬ ॥

વૈરાગ્યવ્યાખ્યાનમ્

બ્રહ્મોવાચ ।
એષ જ્ઞાનગુણઃ પ્રોક્તો ભગં યત્યરમાત્મનઃ ।
અથ વક્ષ્યામિ વૈરાગ્યં શૃણુષ્વાવહિતો દ્વિજ ॥ ૧ ॥
એકમેવ હિ વૈરાગ્યં શ્રીરામસ્ય ગુણાત્મકમ્ ।
જ્ઞાનિનાં યોગિનાં ચૈવ વૃત્તિભિર્બહુધા તતમ્ ॥ ૨ ॥
આત્મારામસ્ય રામસ્ય સ્વાનન્દૈકકલાજુષઃ ।

ब्रह्मानन्दावधिः सर्वोऽप्यानन्दो नोपरोधकः ॥ ३ ॥

भुञ्जन्ते योगिनः सर्वे रामानन्दमनेकधा ।

रामस्वात्मानन्दभोगेऽप्युदासीनवदास्थितः ॥ ४ ॥

आब्रह्मभुवनाद्यावान् भोग आनन्दगोचरः ।

सोऽस्य तुच्छवदाभाति पूर्णस्वानन्दरूपिणः ॥ ५ ॥

अेतावद्योगिनोऽप्यस्ति ज्ञानिनश्च विरक्तता ।

श्रीरामे तु विशेषो यत् स्वानन्देऽपि विरक्तिमान् ॥ ६ ॥

यथावह्नेर्न सन्तापः सन्तापैकस्वभाविनः ।

जलस्य न यथा शैत्यं शैत्यमात्रस्वभाविनः ॥ ७ ॥

तथानन्दस्वरूपस्य रामस्य परमात्मनः ।

नानन्दो येन रज्जिः स्यात् क्वाप्यस्य परमेशितुः ॥ ८ ॥

ईशितव्यैर्यथा जुवै रमते रामचन्द्रमाः ।

तथा न तेषु संरज्जि रामकामस्य दृश्यते ॥ ९ ॥

परब्रह्मस्वरूपस्य पूर्णानन्दपयोनिधेः ।

इयमेवास्य सततं ज्ञातकामस्य कामना ॥ १० ॥

अथास्य बहुधा वक्ष्ये वैराग्यं नाम सद्गुणम् ।

यच्छ्रुत्वा योगिनोऽप्याशु विरक्तं जायते मनः ॥ ११ ॥

ऋषिभिर्बहुधाप्रोक्तं वाल्मीकिप्रमुषैश्च यत् ।

वैराग्यं रामचन्द्रस्य तत् ते वक्ष्यामि भूरिशः ॥ १२ ॥

ब्रह्मानन्दमतिक्रम्य प्रेमानन्दवती प्रिया ।

सा प्रिया कौशिकी नित्यं तां भुञ्चन् नैव बाधितः ॥ १३ ॥

सुधासुमधुरैर्नित्यं मनःसन्तापहारिभिः ।

आलापैर्या वशीयके तां भुञ्चन् नैव बाधितः ॥ १४ ॥

भञ्जरीटकुटुर्गालिचकोरमदहारिभिः ।

वश्यङ्कट्रक्तर्ङ्गैर्या ताम्भुञ्चन् नैव बाधितः ॥ १५ ॥

राकानिशाकरोद्योतपराभवसमूर्जितैः ।

राजितैर्मन्दलासैर्या तां भुञ्चन् नैव बाधितः ॥ १६ ॥

અલકાવલિસંવીતૈર્મધુરસ્મિતરાજિતૈઃ ।
 મુખચન્દ્રાંશુભિર્ભાતિ તાં મુગ્ધનૈવ બાધિતઃ ॥ ૧૭ ॥
 ભ્રુટીકુટિલોભિશ્ચગ્ધલાપાડ્ગવીક્ષિતૈઃ ।
 અનન્યપ્રેમપાત્રં યા તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૧૮ ॥
 વિમ્બીકલારુણધોતૈર્વિદ્રુમાભૈર્મનોહરૈઃ ।
 યાધરાંશુભિરુદ્ભાતિ તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૧૯ ॥
 ત્રૈલોક્યજયિનો નિત્યં પગ્ધેષોર્જયહેતવે ।
 યસ્થાઃ કમ્બુસમઃ કણ્ઠસ્તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૦ ॥
 યસ્થાઃ સિન્દૂરપૂરેણ ભૂષિતો મૌક્તિકાચિતઃ ।
 નિત્યમુદ્ભાતિ સીમન્તસ્તાં મુગ્ધનૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૧ ॥
 યસ્થાઃ સોમન્તરત્નેન નિર્જિતો મડ્ગલગ્રહઃ ।
 કરૈરરુણચત્વાશાસ્તાં મુગ્ધનૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૨ ॥
 પીયૂષમધુરામ્ભોદમસૃણઃ કામમોદનઃ ।
 યસ્થાઃ પ્રોદ્ભાતિ ધમ્મિલસ્તાં મુગ્ધનૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૩ ॥
 યસ્થાઃ વેણી સમુદ્ભાતિ શૃંગારરસરાજિવત્ ।
 રક્તસૂત્રેણ ગ્રથિતા તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૪ ॥
 આદર્શ ઇવ કામસ્ય સમુદ્ભાસિતદીપિતિઃ ।
 મુખચન્દ્રસ્તુતો યસ્થાસ્તાં મુગ્ધનૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૫ ॥
 યસ્થાઃ સુધાસરોદ્ભૂતમૃણાલસદૃશૌ ભુજૌ ।
 રાજેતે હસ્તપદ્માભ્યાં તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૬ ॥
 યસ્થાઃ કરૌ પારિજાતલુલત્પલ્લવશોભિતૌ ।
 નૈવાપગચ્છતશ્ચિત્તાત્ તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૭ ॥
 યસ્થાઃ કનકકુમ્ભાભ્યાં કુચાભ્યામુરસઃ પ્રભા ।
 ચેતોઽવસાયિતું શક્તા તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૮ ॥
 યસ્થાઃ સુસૂક્ષ્મમુદરં રોમરાજિવિરાજિતમ્ ।
 સમુદ્ભાતિતરાં ચિત્તે તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૯ ॥
 યસ્થાઃ પરમગમ્ભીરં પીયૂષસરસોપમમ્ ।
 નાભિસ્થલં સમુદ્ભાતિ તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૩૦ ॥

યસ્યાસ્ત્રિવલિશોભાભિઃ સુધાસ્ત્રોતાંસિ સન્તતમ્ ।
 નિર્માયન્તે વિચિત્રાણિ તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૩૧ ॥
 યસ્યાઃ કાગ્ધીસનાથાભ્યાં નિતમ્બાભ્યાં સુશોભિતમ્ ।
 મધ્યસ્થલં સમુદ્ભાતિ તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૩૨ ॥
 કદલીકાણ્ડસદૃશે જિતશુણ્ડાસમુચ્છયે ।
 ભ્રાજેતે જઘને યસ્યાસ્તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૩૩ ॥
 તામ્બૂલસમ્પુટાકારં યસ્યાઃ જાનુ મનોભુવઃ ।
 નિત્યં માદયતે ચિત્તં તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૩૪ ॥
 સુજાતપદ્મપત્રસ્થરક્તિમશ્રીહરૌ પદૌ ।
 યસ્યાઃ નિત્યં સુશોભેતે તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૩૫ ॥
 યસ્યા ગતિઃ સુમધુરા મરાલકુલગઞ્જિની ।
 મનો વશયિતું શક્તા તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૩૬ ॥
 યસ્યા વિગ્રહલાવાણ્યં રતિરમ્ભાદિનિર્જયિ ।
 ચમત્કરોતિ હૃદયં તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૩૭ ॥
 ભ્રમયન્તી કરે પદ્મં મન્દમન્દં ચ ગચ્છતિ ।
 વિલાસવાટિકા મધ્યે તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૩૮ ॥
 રક્તવસ્ત્રપરીધાના પ્રવાલલતિકેવ યા ।
 અકાલસન્ધ્યાં કુરુતે તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૩૯ ॥
 પ્રમોદવિપિને ક્રીડામધ્યે કૌતુકકારિણી ।
 અગ્રણીઃ સર્વયૂથેષુ તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૪૦ ॥
 તડિલ્લતેવ શુશુભે યુવતીગણમધ્યગા ।
 યા પ્રમોદારણ્યવીથ્યાં તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૪૧ ॥
 યસ્યાઃ કામવિલાસેન સહજાનન્દિની સ્વયમ્ ।
 અમર્ષ કુરુતે ચિત્તં તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૪૨ ॥
 કદાચિદ્ યા સ્વયકૃત્વા મણિડતાં સ્વવપુર્લતામ્ ।
 માનં જહાર કૃષ્ણાયાસ્તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૪૩ ॥
 અહો અત્યદ્ભુતં યસ્યાં સૌભાગ્યં સુવિશેષતઃ ।

સ્વયં સંવર્ધિતમભૂત્ તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૪૪ ॥

અશેષલલનામૌલીભૂતા ગુણવતી તુ યા ।

આનન્દમાતનોદ્ ભૂરિ તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૪૫ ॥

નિત્યં રાસવિલાસાદૌ વિસ્ફુરન્તી સદૈવ યા ।

તતાન મુદ્દમત્યર્થં તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૪૬ ॥

જનકસ્ય ગૃહે યા ચ સખીનામગ્રાણીઃ સ્વયમ્ ।

મનોનુગા શ્રીજાનક્યાસ્તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૪૭ ॥

એકાન્તે ચ સમાસાદ્ય પ્રિયમાનન્દરૂપિણમ્ ।

ચકાર સહજાકાર્યં તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૪૮ ॥

જ્ઞાત્વાપિ સહજા યસ્યાઃ કૌટિલ્યં દૂત્યમેવચ ।

મુખદાક્ષિણ્યસંરુદ્ધા ન કિઞ્ચિદ્ વદતિ સ્વયમ્ ॥ ૪૯ ॥

તેનૈવ રમતે સાધુ ધૂર્તા પ્રિયમનોરમા ।

એકાન્તે ચ સમાસાદ્ય તાં મુગ્ધન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૫૦ ॥

ભુશુણ્ડ ઉવાચ ।

કદા ખલુ મુમોચાસૌ કૌશિકી દુસ્ત્યજામપિ ।

એતન્મમ વિશેષેણ વિરગ્યે વિસ્તરાદ્ધ ॥ ૫૧ ॥

શ્રીરામચન્દ્રચરિતં ભરિતં ગુણૌઘૈઃ

પીયૂષમેવ મમ કર્ણપુટદ્વયસ્ય ।

ત્વદ્વક્ત્રચન્દ્રગલિતં પિબતાં સુરાણાં

નો તૃપ્તિરુદ્ભવતિ તદ્ધદ પદ્મયોને ॥ ૫૨ ॥

બ્રહ્મોવાચ ।

ઇદમાખ્યાનમતુલં ભુશુણ્ડ શ્રૂયતાં ત્વયા ।

રહસ્યં રામચન્દ્રસ્ય દેવસ્ય સુમહાત્મનઃ ॥ ૫૩ ॥

યદા ગર્ભમભૂદ્ય્યાઃ સીતાયાઃ શ્રીશસન્ગતઃ ।

તદાસ્વયમુવાચૈનાં ક્રીડાકારણમાનુષઃ ॥ ૫૪ ॥

શ્રીરામ ઉવાચ ।

કશ્ચિત્ તવાભિલાષોઽસ્તિ જનકેન્દ્રસ્ય નન્દિનિ ।

તમહં પૂરયિષ્યામિ મથ્યાજ્ઞાપય ભામિનિ ॥ ૫૫ ॥

ઇત્યુક્તા પ્રભુણા દેવી જાનકી ચારુલોચના ।
 ઉવાચ મધુરં વાક્યમીષત્સ્મિતમનોહરા ॥ ૫૬ ॥
 ન કિઞ્ચિદ્ દુર્લભં નાથ ત્રૈલોક્યસ્થેષુ વસ્તુષુ ।
 યદ્યદિચ્છામિ મનસા તત્ સર્વં સંસ્થિતં પુરઃ ॥ ૫૭ ॥
 એકસ્તુ મેડભિલાષોડસ્તિ હૃદયે બલવત્તરઃ ।
 અરણ્યયાત્રાસમયે મિલિતા યા મુનિસ્ત્રિયઃ ॥ ૫૮ ॥
 મુનીનાં કન્યકાશ્ચૈવ તાપસ્યો વનવાસિનીઃ ।
 તાસાં વસ્ત્રાણિ ભૂષાશ્ચ ભોગાંશ્ચ વિવિધાન્ વિભો ॥ ૫૯ ॥
 દાતું મયા પ્રતિજ્ઞાતાસ્તાસામાશ્રમવેશ્મસુ ।
 મણ્ડનાનિ વિચિત્રાણિ કરિષ્યામીતિનિશ્ચિતમ્ ॥ ૬૦ ॥
 તાસાં કુમારિકાણાં ચ કુમારાણાં ચ યોગિનામ્ ।
 અહમુદ્ઘાહકાર્યેષુ સમ્પદં કર્તુમુત્સુકા ॥ ૬૧ ॥
 દરિદ્રા વનવાસિન્યસ્તાપસ્યો મુક્તભોગકાઃ ।
 તાસાં ભોગં પ્રદાસ્યામિ ભુક્તિભૂષામ્બરાદિભિઃ ॥ ૬૨ ॥
 ઇતિસહ્સ્રલ્પિતં ચિત્તે પૂર્વમેવ મયા પ્રભો ।
 તં પૂરયાભિલાષ મેં ગર્ભવત્યા વિશેષતઃ ॥ ૬૩ ॥
 એવં નીત્વા કાનિચિદ્ધાસરાણિ
 તાસાં રમ્યેષ્વાશ્રમેષૂપગત્ય ।
 આશીઃ પૂજાં તાપસીનાં ગૃહીત્વા
 ભૂયો યાસ્યામીશ તે રાજધાનીમ્ ॥ ૬૪ ॥
 ઇતિ શ્રુત્વા પ્રિયાવાક્યં રામો વિરહકાતરઃ ।
 કથેન તામાદિદેશ તથેતિ રહસિ સ્થિતઃ ॥ ૬૫ ॥
 તતઃ પરેદ્યુઃ પ્રભુણા પ્રિયાયાઃ
 કર્તું પૂર્ણં તં નિયતાભિલાષમ્ ।
 ઉક્તો ભ્રાતા લક્ષ્મણઃ પ્રેષણાય
 પુણ્યસ્થાનેષ્વાશ્રમેષુ પ્રિયાયાઃ ॥ ૬૬ ॥
 શ્રીરામ ઉવાચ ।
 ગચ્છ લક્ષ્મણ પારે ત્વં સરથ્યાઃ પુણ્યવત્સુ વૈ ।

તાપસીનામાશ્રમેષુ ગૃહીત્વા જનકાત્મજામ્ ॥ ૬૭ ॥

તાપસાનાં પૂજનાય ગચ્છત્યેષા તુ ભામિની ।

અસ્યાઃ સક્રુલ્પિતં ચિત્તે પૂરણીયં વિશેષતઃ ॥ ૬૮ ॥

નીચન્તાં વસ્ત્રભૂષાન્નસમ્ભારાઃ શકટસ્થિતાઃ ।

અન્યે ચ વિવિધા ભોગાઃ કર્પૂરઘુસુણાદયઃ ॥ ૬૯ ॥

ભૂરિચન્દનસમ્ભારાઃ સ્થાપ્યન્તાં શકટાદિષુ ।

જનકેન્દ્રસુતા દેવી યદાજ્ઞાયપતિ સ્વયમ્ ॥ ૭૦ ॥

તત્સર્વં ભ્રિયતાં ભૂરિ તાપસીનાં સુખાવહમ્ ।

તાઃ સર્વાઃ શશ્વદામન્થ દેવી પૂજયતુ સ્વયમ્ ॥ ૭૧ ॥

તાસામાશ્રમદેશેષુ યાત્વેષા પૂજનોત્સુકા ।

દમ્પતીસ્તાન્ સમાપૂજ્ય ભવત્વામનોરથા ॥ ૭૨ ॥

ઇત્યાજ્ઞા વિધતે ભ્રાતર્જનકયાસ્તત્તથાસ્તુવૈ ।

ભવાનિદં સાધયતુ પ્રજાવત્યા મનોરથમ્ ॥ ૭૩ ॥

એષા હિ વનવાસાન્તસ્તાપસીસ્તપસિસ્થિતાઃ ।

તત્કન્યકાઃ કુમારીશ્ચ નિત્યં ભોગવિવર્જિતાન્ ॥ ૭૪ ॥

વીક્ષ્ય જાતા સકરુણા તેન સક્રુલ્પિતં હૃદિ ।

એતાઃ સમ્પૂજયિષ્યામિ પ્રાપ્તરાજ્યે પ્રભાવહમ્ ॥ ૭૫ ॥

તતસ્તુ ત્વરિતં કાર્યં ચિન્તાભિલષિતં વ્રતમ્ ।

ગર્ભવત્યા મનઃ કામઃ પૂરણીયો વિશેષતઃ ॥ ૭૬ ॥

અન્યથા તુ કૃતે ભ્રાતર્ભાવિની સન્તતિઃ સ્ત્રિયાઃ ।

યાવજ્જન્માભિલાષેણ ગ્રસ્તા સ્યાન્નાન્ન સંશયઃ ॥ ૭૭ ॥

તત્રૈનાં ખલુ સંસ્થાપ્ય દાસદાસીસખીજનૈઃ ।

તૂર્ણમાગમ્યતાં ભ્રાતર્મત્યાર્થે પ્રીતિપૂર્વકમ્ ॥ ૭૮ ॥

બ્રહ્મોવાચ ।

ઇતિ ભ્રાતુર્નિદેશેન લક્ષ્મણો વિહિતાઞ્જલિઃ ।

મૂર્દ્ધ્ન્યા તદાજ્ઞામાદાય તસ્થૌ ગન્તું તદાશ્રમાન્ ॥ ૭૯ ॥

તદૈવ ત્વરિતં વીરો લક્ષ્મણઃ પ્રાણવત્પ્રભોઃ ।

સમ્પાદ્યાખિલસામગ્રીઃ શકટૈર્ભારવાહકૈઃ ॥ ૮૦ ॥

અક્ષયપટભૂષાન્નનાભોગરસાદિભિઃ ।
 સમ્ભૃત્ય શકટાંસ્તૂર્ણાં નાનોપાયનરાશિભિઃ ॥ ૮૧ ॥
 ગૃહીત્વા ભ્રાતૃજાયાં તાં મણિકાગ્ચનમણિઃ ।
 સ્થિતાં મહારથે દેવીમનયત્ તાપસીગૃહાન્ ॥ ૮૨ ॥
 સરથાઃ અપરે પારે ઉટજાશ્રમમણિલે ।
 સંસ્થાપ્ય મુનિપત્નીનાં પાર્શ્વે જનકનન્દિનીમ્ ॥ ૮૩ ॥
 ઉવાચ લક્ષ્મણો ભૂયઃ સિદ્ધકામાં પ્રજાવતીમ્ ।
 લક્ષ્મણ ઉવાચ ।
 અત્ર ત્વં તાપસીનાં વૈ કુરુ પૂજાં દિને દિને ॥ ૮૪ ॥
 યયાભિલષિતૈરર્થેઃ પટભૂષાસનાદિભિઃ ।
 ભોગૈશ્ચ વિવિધૈ રત્નૈરક્ષયૈર્ભૂરિસમ્ભૃતૈઃ ॥ ૮૫ ॥
 તવ સકુલ્પસિદ્ધ્યર્થં પ્રભુણા પ્રતિપાદિતૈઃ ।
 અલભ્યૈરપિ સામર્થ્યાત્ સન્નિવૃત્તૈર્ભૂરિવસ્તુભિઃ ॥ ૮૬ ॥
 અનુણાં દેહિ મે દેવિ ગચ્છામ્યાર્યસ્ય સન્નિધૌ ।
 કૃતકાર્યા પુનસ્ત્વાં હિ નેષ્યામિ નગરીં પ્રતિ ॥ ૮૭ ॥
 બ્રહ્મોવાચ ।
 તતશ્ચાજ્ઞાપિતો દેવ્યા જાનક્યા લક્ષ્મણઃ સ્વયમ્ ।
 નત્વા તસ્યાઃ પદામ્ભોજે હ્યભિવાદ્ય મુનીશ્વરાન્ ॥ ૮૮ ॥
 તાપસીશ્ચ પ્રણમ્યાસૌ તાભ્યો દેવીં પ્રદર્શ્ય ચ ।
 રથેન તૂર્ણવિગેન આજગામ પુરીં પ્રતિ ॥ ૮૯ ॥
 સા તત્ર પુણ્યેષુ તપોવનાનાં રમ્યેષુ ચૈવાશ્રમમણિલેષુ ।
 સુચ્છાચ પુણ્યદ્રુમશોભિતેષુ કુરુગપોતૈઃ પરિશીલિતેષુ ॥ ૯૦ ॥
 અનેકશાખામૃગસેવિતેષુ કૂજદ્વિહંગગ્રજનાદિતેષુ ।
 સુશીતલૈઃ સારવતોયસંગામ્નન્દાનિલૈઃ સન્તતસેવિતેષુ ॥ ૯૧ ॥
 સ્વાધ્યાયમુચ્ચૈઃ પઠતાં મુનીનાં ઘોષેણ રાત્રિન્દિવમાવૃતેષુ ।
 નાદેન શશ્વચ્છુકસારિકાનાં વેદાક્ષરોલ્લાપગ્રતાન્વિતેષુ ॥ ૯૨ ॥
 નિરન્તરં વર્તિતદીર્ઘસંસ્થૈ

ર્મહામખૈઃ સત્રગણૈશ્ચ મુખ્યૈઃ ।
સૌમ્યૈસ્ત્રિકર્માકુલઋત્વિગાદિ
ર્ગણૈઃ કૃતઃ સ્વસ્વગતક્રિયેષુ ॥ ૯૩ ॥

સા રી સમુચ્ચારિતયે યજામહે (?)
શ્રૌષદ્વષઙ્ઘૌષડાદિસ્વરેષુ ।
મહેન્દ્રમામન્ત્રયતાં મુનીનાં
સુબ્રહ્માણ્યં સ્વરિતોચ્ચૈઃ સ્વરેષુ ॥ ૯૪ ॥

સ્વચ્છસ્ફુરત્યુષ્કરિણીજલાન્તઃ
સમુલ્લસત્પદ્મસમૂહસૌરભૈઃ ।
સુગન્ધિતાશેષસરિત્તટેષુ
હૃતાજયગન્ધૈશ્ચ સમન્તતો વૈ ॥ ૯૫ ॥

મનોહરૈઃ કૃલિતૈઃ પુષ્પવદ્ભિઃ
સપલ્લવચ્છાયતતૈરનોકહૈઃ ।
મુનીન્દ્રકન્યાકરસિક્તબાહૈઃ
સમન્તતો વીતપયન્તકેષુ ॥ ૯૬ ॥

ઇતસ્તતો વીક્ષ્યમાણા સખીભિઃ
સાકં સુરુચ્યા પરિતઃ પર્યટન્તી ।
રાજેન્દ્રપુત્રી હૃદયે પ્રસન્ના
બભૂવ ભૂયઃ સમવાપ તુષ્ટિમ્ ॥ ૯૭ ॥

સા સડ્ગતા તાપસીભિઃ સમન્તાત્
સમ્માનિતા સંસ્તુતા પૂજિતા ચ ।
શ્રીરામપત્ની મુમુદે વિશેષાત્
કૃતાતિથ્યા તદ્દિને તાભિરેવ ॥ ૯૮ ॥

ઊચુષ્ઠૈનાં મુનિદારાઃ સમન્તા
દાતિથ્યાન્તે સ્વાગતાદીન્ વિધાય ।
ભક્ત્યા નતાં રાજરાજેન્દ્રપત્ની
સત્કૃત્ય ચાત્યન્તમનોજ્ઞયા ગિરા ॥ ૯૯ ॥

મુનિદારા ઊચુઃ ।
અહો અતીવ ધન્યાસિ જનકેન્દ્રસ્થ નન્દિનિ ।
અત્યુદારચરિત્રાસિ વિશ્વતઃ પાવનૈર્ગુણૈઃ ॥ ૧૦૦ ॥

तवैव पातिप्रत्येन सुभगाः सकला वयम् ।
 भण्डितं भुवनं सर्वं स्त्रीकुलं य विशेषतः ॥ १०१ ॥
 यिरं ज्वतु ते स्वामी शश्वदशरथात्मजः ।
 तव सौभाग्यपुण्येन विश्वभूषणकारिण ॥ १०२ ॥
 अवाप्नुहि परां लक्ष्मीं त्वं य लक्ष्मी रघोः कुले ।
 रघोर्निमेष्व वंशस्य भूषाङ्गपासि जानकि ॥ १०३ ॥
 अतिसम्यक् कृतं देवि भवत्या भव्यरूपया ।
 आश्रमान् समुपेयुष्या वय सर्वाः कृतार्थिताः ॥ १०४ ॥
 कस्य न स्मृदणीयासि वृत्तेन य गुणेन य ।
 सकुले नयने तस्या या त्वां देवि विलोकयेत् ॥ १०५ ॥
 अहो अत्यद्भुततमं शीलं ते वरवर्णिनि ।
 पतिव्रतानां सर्वासां शीलनीयमिदं सदा ॥ १०६ ॥
 पत्या साकं यदा दृष्टा पुरा वननिषेवणो ।
 तदावधि मलोत्क्षेपः वर्द्धतेऽस्माकमुत्तमे ॥ १०७ ॥
 यिराद् दृष्टासि भाग्येन देवि त्वं नो विलोक्यते ।
 अध नः सकलं जन्म त्वत्समागममोदतः ॥ १०८ ॥
 तापस्योऽपि वयं नाम त्वया देवि वशीकृताः ।
 निःस्पृहा सकले लोके त्वामेकां स्पृहयामहे ॥ १०९ ॥
 तव पुण्यकथाश्चित्रा विश्वतः पावयन्ति नः ।
 तापसीरपि यात्यर्थं तव पत्युर्भूतात्मनः ॥ ११० ॥
 युवयोः पुण्यवृत्तेन वेदगीतेन जानकि ।
 पूतं पावयितव्यं य त्रैलोक्यमपि याभिलम् ॥ १११ ॥
 यथा पुनाति त्रैलोक्ये विष्णुपादोद्भवया सरित् ।
 सदैव युवयोः पुण्यलोकामृततरङ्गिणी ॥ ११२ ॥
 निगूढं यरितं देवि भवत्या विश्वपावनम् ।
 यस्य कर्णपथं नैति तस्य जन्म निरर्थकम् ॥ ११३ ॥
 दिष्ट्या उतः स पापोऽथ तव पत्या मलात्मना ।

જગદ્દિદ્રાવણકરો રાવણસ્તપસોર્જિતઃ ॥ ૧૧૪ ॥

તવ શીલેન વૃત્તેન હતઃ સ હિ ખલાગ્રણીઃ ।

જગદુરિતરૂપાત્મા રાવણઃ સકુટુમ્બકઃ ॥ ૧૧૫ ॥

અથ દેવિ પ્રજાઃ સર્વા મોદન્તે સુકૃતૈસ્તવ ।

વિદધત્યાશિષઃ પૂર્ણાસ્તાભિસ્ત્વં સુખિની ભવ ॥ ૧૧૬ ॥

સુરાડ્ગનાભિસ્ત્રિદશાપગાયા

સ્તીરેષુ કલ્પદ્રુમસંવૃતેષુ ।

પુણ્યાનિ રુચ્યાણિ ગિરાં ફલાનિ

ગીયન્ત ઉચ્ચૈર્નનુ તે યશાંસિ ॥ ૧૧૭ ॥

પુણ્યેષુ તીર્થેષુ ચ તાપસાનાં

શુભાશ્રમેષુ ત્વરિતસ્વરેણ ।

ગાયન્ત્ય ઉચ્ચૈર્મુનિકન્યકાસ્ત્વાં

તૃષ્યન્તિ કીર્તિપ્રજશુદ્ધમૂર્તિમ્ ॥ ૧૧૮ ॥

અત્યુદ્ધારગુણા લક્ષ્મીર્યથા વૈકુણ્ઠવાસિની ।

તથાત્વમનવધાડ્ગિ સાકેતપુરવાસિની ॥ ૧૧૯ ॥

અથાત્ર નઃ સુપુણ્યેષ્વાશ્રમેષુ વિનોદિની ।

યાવદ્ગર્ભપ્રસવનં ચિરં તિષ્ઠ પતિવ્રતે ॥ ૧૨૦ ॥

ગર્ભિણીનાં ખલુ મનો વનશ્રીદર્શનોત્સુકમ્ ।

ઇહ સ્થિત્વા પ્રજાયેથાઃ સન્તતિં વીર્યવત્તરામ્ ॥ ૧૨૧ ॥

વીરસૂર્ભવ ભાગ્યેન રઘુવંશદિવામણેઃ ।

તયા ત્વં પ્રજયા દેવિ નૃપં સન્તોષય ધ્રુવમ્ ॥ ૧૨૨ ॥

યથા દશરથો રાજા રામાદ્યૈઃ પુત્રવત્તમઃ ।

તયા શ્રીરામચન્દ્રોડપિ ભૂયાદ્વૈ પુત્રવત્તમઃ ॥ ૧૨૩ ॥

રઘોઃ કુલસ્વભાવોડયં વર્ણિતો વિદુષાં ગણૈઃ ।

લુપ્ત્યન્તિ કીર્તિં પૂર્વેષાં જાતા જાતા ગુણોત્તરાઃ ॥ ૧૨૪ ॥

ઇતિ તાભિસ્તુતા દેવી વચનૈઃ સત્યસુન્દરૈઃ ।

પ્રત્યુવાચ વિશાલાક્ષી સ્મયમાનમુખામ્બુજા ॥ ૧૨૫ ॥

શ્રીજાનક્યુવાચ ।

ઇયં હિ ભવતીનાં વૈ તપસઃ સિદ્ધિરદ્ભુતા ।
 યન્નઃ શુભફલોદર્કં સર્વલોકવિલક્ષણઃ ॥ ૧૨૬ ॥
 અસ્માકમેતદેવોચ્ચૈર્ધનં રાજ્યપદસ્પૃશામ્ ।
 ભવતીનાં તાપસીનાં યત્તપઃ સમુપાર્જિતમ્ ॥ ૧૨૭ ॥
 વયં ગાર્હસ્થ્યચિન્તાભિઃ સન્તતં ક્લિષ્ટમાનસાઃ ।
 તત્રાપિ ભવતીનાં વૈ દર્શનં સુકૃતં પરમ્ ॥ ૧૨૮ ॥
 એતચ્ચ પરમં પુણ્યં ભવતીભિર્નિરૂપિતમ્ ।
 સ્વાશ્રિતાનાં યદસ્માકમુત્કર્ષોઽસ્તિ સ એવ વઃ ॥ ૧૨૯ ॥
 વૃથા જનુર્યાતિ ગૃહસ્થિતાનાં
 ગાર્હસ્થ્યચિન્તાપરિશીલનેન ।
 તત્રાપિ યસ્મિન્ ભવતીષુ સઙ્ગઃ
 સ એવ કાલ સુકૃતેન પૂર્ણઃ ॥ ૧૩૦ ॥
 કવ ન સદા ગૃહ્યકૃત્યાકુલાનાં
 યુષ્માભિઃ સ્યાત્તાપસીભિઃ પ્રસઙ્ગઃ ।
 તપોનુરાગેણ તૃણીકૃતોચ્ચૈ
 મંહેન્દ્રલક્ષ્મીઃ સુખસામ્પદાભિઃ ॥ ૧૩૧ ॥
 ઇતિ વિજ્ઞાય તાપસ્યો યુષ્માકં દર્શનં મયા ।
 પ્રાર્થિતં સ્વામિને ગત્વા પુણ્યમાશ્રમમાણલીમ્ ॥ ૧૩૨ ॥
 એતદ્ દુર્લભમસ્માકં ભવતીનાં વિલોકનમ્ ।
 સર્વસાર્થસમેતાનાં સાક્ષાદિવ તપઃ શ્રિયામ્ ॥ ૧૩૩ ॥
 ભાગ્યેન દર્શનં યાતા ભવત્યઃ પુણ્યમૂર્તયઃ ।
 દ્રષ્ટું યોગ્યાઃ કવ નોઽસ્માકં સાક્ષાદિવ તપઃ શ્રિયઃ ॥ ૧૩૪ ॥
 ઇતિ તાઃ પરિતઃ સ્તુત્વા મુનીનાં ધર્મચારિણીઃ ।
 જાનકી તોષયામાસ વ્યક્તં સૂનૃતયા ગિરા ॥ ૧૩૫ ॥
 અન્યોન્યં તાભિરાલપ્ય રાઘવેન્દ્રકુલેન્દિરા ।
 પૂજયામાસવિધિવદુપચારૈરુદાહૃતૈઃ ॥ ૧૩૬ ॥
 આસનૈર્ભૂષણૈવસ્ત્રૈર્મણિકાગ્ચનરાજિભિઃ ।
 મહાર્હાભિશ્ચ માલાભિર્હારાવલિભિરુચ્ચકૈઃ ॥ ૧૩૭ ॥

સ્વયં ચ પરિધાનાર્હેઃ સુગન્ધામ્બરભૂષણૈઃ ।
 દેશ્યૈઃ સુજાતિસમ્પન્નૈરાનીતૈઃ પત્યુરાજ્ઞયા ॥ ૧૩૮ ॥
 તાસામાશ્રમસન્નાનિ છાદિતાનિ સમન્તતઃ ।
 વાસોભિઃ કાન્તિસમ્પન્નૈઃ કાઞ્ચનોદ્યોતશાલિભિઃ ॥ ૧૩૯ ॥
 તોરણાનિ નિબદ્ધાનિ દ્વારેષ્વાશ્રમસન્નાનામ્ ।
 મણિકાઞ્ચનમાલાભિરુદ્ગતામલકાન્તિભિઃ ॥ ૧૪૦ ॥
 ઉટજેષુ મુનીન્દ્રાણાં રોપિતા વિપુલધ્વજાઃ ।
 કૃલિતા ઇવ રત્નોઘૈઃ પર્ણશાલાઃ સમન્તતઃ ॥ ૧૪૧ ॥
 વલિભિર્ધૂપદીપૈશ્ચ રત્નકુમ્ભૈઃ કૃલાન્વિતૈઃ ।
 પૂર્ણૈર્વિશુદ્ધતોયેન શાતકૌમ્ભામ્બરાવૃતૈઃ ॥ ૧૪૨ ॥
 પઞ્ચરત્નાભ્યુપેતૈશ્ચ સકાઞ્ચનશરાવકૈઃ ।
 કદલીસ્તમ્ભરોપૈશ્ચ લસત્પલ્લવવલ્લિભિઃ ॥ ૧૪૩ ॥
 રચિતૈઃ પર્ણશાલાયાં દ્વારેષુ વિપુલાઃ શ્રિયઃ ।
 અમરાવતી ભોગવતી વાસીદાશ્રમમણ્ડલી ॥ ૧૪૪ ॥
 સર્વતઃ કાન્તિસમ્પન્ના સર્વતો ભોગ સંયુતા ।
 રાઘવેન્દ્રપુરશ્રીશ્ચ તત્રાવિરભવત્તદા ॥ ૧૪૫ ॥
 ભોજિતા પરમાન્નેન મુનયો મુનિકન્યકાઃ ।
 મુનીનાં ધર્મપત્ન્યશ્ચ તથા તેષાં કુમારકાઃ ॥ ૧૪૬ ॥
 તથાન્તેવાસિનસ્તેષાં પટભૂષણસદૃતાઃ ।
 ભોજિતા વિવિધૈ રત્નૈઃ સ્વાદુસન્તુષ્ટિકારકૈઃ ॥ ૧૪૭ ॥
 ઉટજાવલિમાર્ગેષુ ઘુસૃણૈશ્ચન્દનૈસ્તથા ।
 કર્પૂરૈરધ્યગુરુભિસ્તથા મૃગમદાદિભિઃ ॥ ૧૪૮ ॥
 દ્રવીકૃતૈરભૂત્ સેકો મૂલેષ્વાશ્રમશાખિનામ્ ।
 ઇતસ્તતઃ સૌરભૌઘૈર્વ્યાપિતાઃ સકલા દિશઃ ॥ ૧૪૯ ॥
 મૃગાઃ શાખામૃગાશ્ચૈવ યેડન્દેડત્રાશ્રમવાસિનઃ ।
 શુકસારીપ્રભૃતયસ્તથૈવોચ્ચાવચાં ખગાઃ ॥ ૧૫૦ ॥
 ભોજિતા વિવિધૈરન્નૈઃ પશવઃ પક્ષિણતસ્થા ।
 ઘેનવશ્ચ વિશેષેણ મુનીનાં હોમસાધનાઃ ॥ ૧૫૧ ॥

અલકૃતાઃ શુભૈર્વસ્ત્રૈર્ભૂષણૈર્મણિકાઞ્ચનૈઃ ।
 ભોજિતા વિપુલૈરન્નૈઃ સવત્સા વિપુલૌધસઃ ॥ ૧૫૨ ॥
 વત્સાશ્ચ વત્સતર્થશ્ચ વૃષાશ્ચ શુભદર્શનાઃ ।
 પૂજિતા ગન્ધમાલ્યાદૈઃ પટકાઞ્ચનભૂષણૈઃ ॥ ૧૫૩ ॥
 ભોજિતાશ્ચ વિશેષેણ મિષ્ટાન્નયવસાદિભિઃ ।
 શૃંગાણ્યલકૃતાન્યુચ્ચૈઃ પુષ્પમાલાકદમ્બકૈઃ ॥ ૧૫૪ ॥
 ઇત્યં પ્રતિદિનં તત્ર તાસામાશ્રમમણ્ડલે ।
 પૂજાં વિદધતી દેવી ન્યવસજજનકાત્મજા ॥ ૧૫૫ ॥
 ધર્માર્જનપરા દેવી તાપસીનાં તપોવને ।
 સાનુરાગમના જાતા ત્યક્તગ્રામજનસ્થિતિઃ ॥ ૧૫૬ ॥
 તાસાં પુત્રેષુ પુત્રીષુ સ્નિગ્ધચિત્તા હરેર્વધૂઃ ।
 ચલિતું નાશકત્ તસ્માત્ સ્થાનાદ્રાજેન્દ્રકન્યકા ॥ ૧૫૭ ॥
 તપસ્વિનાં સમ્પઠતાં સ્વાધ્યાયં શ્રુતિસુન્દરમ્ ।
 કુર્વતાં બ્રહ્મકર્માણિ યજતાં પ્રતિવાસરમ્ ॥ ૧૫૮ ॥
 અનવધાં સ્થિતિં વીક્ષ્ય પ્રસન્નાજાનકી વને ।
 સ્વચ્છતોયેષુ પુણ્યેષુ તીર્થેષુ ચ તપસ્વિનામ્ ॥ ૧૫૯ ॥
 સ્નાન્તી પ્રતિદિનં દેવી પૂજયન્તી ચ તાપસીઃ ।
 બહૂનિ વાસરાણ્યત્ર નિવસન્તી નિનાય સા ॥ ૧૬૦ ॥
 કુટુમ્બવત્તાપસીનાં મણ્ડલેષુ નિવાસિની ।
 તાસાં હૃદયરાગસ્ય પાત્રમત્ર બભૂવ સા ॥ ૧૬૧ ॥
 પ્રિયસ્ય વિરહેડપ્યેષા તપસ્વિવનવાસતઃ ।
 અનુદ્વિગ્નમના દેવી ચિરમાપ સુનિર્વૃતિમ્ ॥ ૧૬૨ ॥
 રામોડપ્યસ્યા મનોવૃત્તિમાશ્રમેષુ તપસ્વિનામ્ ।
 સુપ્રસન્નતમાં વીક્ષ્ય પ્રેષયામાસ નાનુજમ્ ॥ ૧૬૩ ॥
 કાનિચિદ્ધિવસાન્યુચ્ચૈસ્તત્રૈવ વસતુ પ્રિયા ।
 ઇતિ ન પ્રેષયામાસ નેતું લક્ષ્મણમીશ્વરઃ ॥ ૧૬૪ ॥
 કદાચિદનવદધાડ્ગી તિષ્ઠન્તી સા તપોવને ।

કસ્યાશ્ચિદપિ તાપસ્યા મુખાચ્છુશ્રાવ જલ્પિતમ્ ॥ ૧૬૫ ॥

અહો રાઘવવર્યેણ રામચન્દ્રેણ જાનકિ ।

નનુ ત્વં સમ્પરિત્યક્તા યતો નાકારયત્યસૌ ॥ ૧૬૬ ॥

એવં હિ શ્રૂયતે શબ્દો નિત્યં સાકેતવાસિનામ્ ।

રાવણસ્ય ગૃહે વાસાત્ ત્યક્તા રામેણ જાનકી ॥ ૧૬૭ ॥

સભાસ્થિતેન પ્રભુણા પૃષ્ઠઃ કોઽપિ વિદૂષકઃ ।

ઇત્યુવાચ પ્રભું ધૃષ્ટો જનતામુખજલ્પિતમ્ ॥ ૧૬૮ ॥

અસાધુ સાધુ વા લોકઃ કિં નો વદતિ સંસૃતૌ ।

ઇતિપૃષ્ઠો મુહુર્દેવં પ્રત્યુવાચ વિદૂષકઃ ॥ ૧૬૯ ॥

સર્વં ખલુ ભવદ્ભૂતં લોકઃ સાધ્વિતિ જલ્પતિ ।

એકમેવ ચરિત્રં તે મન્યતેઽનુચિતં જનઃ ॥ ૧૭૦ ॥

અતઃ પરં જગત્યસ્મિન્ દુષ્ટામપિ નિજાં સ્ત્રિયમ્ ।

નકોઽપિ ત્યક્ષ્યતિ જનો રામં કૃત્વા નિદર્શનમ્ ॥ ૧૭૧ ॥

પરપુરુષકરેણ સ્પૃષ્ટગાત્રા નિજાસં

મદનશરવશેનારોપ્ય નીતા નિકેતમ્ ।

અપિબહુદિવસૌઘં તત્ર સા જાતવાસા

જનકનૃપતિપુત્રી સ્વામિના સ્ડગૃહીતા ॥ ૧૭૨ ॥

ઇતિસ્ત્રીણામસાધ્વીનાં ભવિષ્યત્યવલમ્બનમ્ ।

ભર્ત્રા ચેત્યજયતે તર્હિ વદેદ્રામં નિદર્શનમ્ ॥ ૧૭૩ ॥

ઉપસ્થિતોઽયં જગતિ મહાન્ ધર્મસ્ય વિપ્લવઃ ।

સ્ત્રીણાં સ્વાતન્ત્ર્યકરણે મૂલમન્ત્ર ઇવોદ્ભૂતઃ ॥ ૧૭૪ ॥

ઇતિ જલ્પતિ લોકોઽયં દ્વારિ દ્વારિ ગૃહે ગૃહે ।

સાકૃતં સોપહાસં ચ તેન ક્લિશ્યન્તિ સાધવઃ ॥ ૧૭૫ ॥

ઇત્યં જજલ્પ્ય રામેણ મુહુઃ પૃષ્ઠો વિદૂષકઃ ।

તચ્છૃત્વા રઘુવીરસ્ય પ્રિયાત્યાગોન્મુખં મનઃ ॥ ૧૭૬ ॥

ઇતિતસ્યાઃ સમાકર્ણ્ય વાક્યં જનકનન્દિની ।

નિશ્ચિકાચ સ્વમાનેતુમનાગમનકારણમ્ ॥ ૧૭૭ ॥

અતિસન્તમ્હૃદયા દેવી પ્રિયચરિત્રકે ।

જાતા વ્યાકુલચિત્તા સા રુદન્તી કરુણાયુતમ્ ॥ ૧૭૮ ॥

અહો કિમેતત્ પ્રભુણા નિરાગસિ કૃતં મયિ ।

સ્વપ્નેડપિ નાનુપશ્યામિ વ્યભિચારમહં કવચિત્ ॥ ૧૭૯ ॥

અપ્યુક્તં વીતિહોત્રેણ સાક્ષાદ્ભગવતા સ્વયમ્ ।

સર્વૈરપિ સુરૈસ્તદ્ગદ્ ગિરા ચ વ્યોમસંસ્થયા ॥ ૧૮૦ ॥

તથા સમસ્તૈર્મુનિભિસ્તદા શપથપૂર્વકમ્ ।

અહં ચ ભગવત્યગ્રૌ સાક્ષાદ્વૈશ્વાનરેડડચિષિ ॥ ૧૮૧ ॥

શોધયિત્વા સ્વમાત્માનં નિર્ગતા વીતકલ્મષા ।

સર્વં વિસ્મૃતવાનેષ પ્રભુરથ રઘૂત્તમઃ ॥ ૧૮૨ ॥

અહો અસહ્યં હૃદયસ્ય જાતં

પ્રિયસ્ય વૃત્તં કિમિદં હ્યકસ્માત્ ।

યેનાહમધ્વા મદસૂન્ વિહાય

પ્રવેષ્ટુમર્હાં નનુ પાવકાન્તઃ ॥ ૧૮૩ ॥

કિં નુ કુર્વે ગર્ભવતી પ્રવિશેયં શુચૌ કથમ્ ।

કથં વા જીવિતં તાવધ્વારયિષ્યામ્યહં ખલુ ॥ ૧૮૪ ॥

સ સર્વં કર્તુમર્હોડસ્તિ દેવઃ શ્રીરઘુનન્દનઃ ।

નાહં કિમપિ વૈ કર્તું શક્તા દુર્દૈવવશ્યગા ॥ ૧૮૫ ॥

સ તાદૃક્પ્રણયસ્તસ્ય તાનિ વૃત્તાનિ તે ગુણાઃ ।

સર્વમેકપદે જાતં મયિ દુર્દૈવમીદૃશમ્ ॥ ૧૮૬ ॥

અથવા પુરુષા નામ સ્વભાવેનૈવ નિષ્કુરાઃ ।

ભવન્તીતિ સ્ફુટં મન્યે જાનકી વિધિના હતા ॥ ૧૮૭ ॥

ઇત્યાદિ વિલપન્ત્યેષા તત્ક્ષણાજ્જાતદુર્ગતિઃ ।

વાલ્મીકિના સમાશ્રસ્તા રુદતી સાશ્રુલોચના ॥ ૧૮૮ ॥

વાલ્મીકિરુવાચ ।

મા રોદીઃ કરુણં વત્સે જનકેન્દ્રસ્ય નન્દિનિ ।

પ્રભુરેષ સ્વયં રામો વૃત્તં જાનાતિ તાવકમ્ ॥ ૧૮૯ ॥

ન વિજાનાતિ લોકોડયં દુર્દાન્તો દૈવવશ્ચિતઃ ।

રામસ્તુ કેવલં લોકમુપાસીનોડસ્તિ સમ્પ્રતિ ॥ ૧૯૦ ॥

ન કદાપિ ચ દેવેશો ભવતીં ત્યક્ષ્યતિ પ્રિયામ્ ।
 અલં વિલપ્ય કરુણં ભવત્યા સ્થીયતાં સુખમ્ ॥ ૧૯૧ ॥
 ઇદં તપોવનં નામ મમ તાપસસેવિતમ્ ।
 પ્રશાન્તશ્ચાપદાકીર્ણમત્ર તિષ્ઠ ચિરં સતિ ॥ ૧૯૨ ॥
 લોકસ્ય લોક એવાયં પરિચ્છેત્સ્યતિ સંશયમ્ ।
 રામસ્તુ કેવલં દેવિ નિર્લેપઃ પદ્મપત્રવત્ ॥ ૧૯૩ ॥
 યુવામેવ વિજાનીથો યુવયોર્મહિમોત્કરમ્ ।
 સ રામઃ શ્રીપતિઃ સાક્ષાત્ત્વં શ્રીસ્તસ્યાકુભૂષણે ॥ ૧૯૪ ॥
 પરં બ્રહ્મ સ્વયં રામસ્ત્વં તદાનન્દિની પ્રિયા ।
 શક્તિઃ પ્રમોદવિપિને સહજેતિ શ્રુતા તુ યા ॥ ૧૯૫ ॥
 વૃન્દાવને તથા રાધા ત્વમેવ પરિગીયસે ।
 વૈકુણ્ઠે ચ સ્વયં લક્ષ્મીર્જનકી જનકાલયે ॥ ૧૯૬ ॥
 કો વિજાનાતિ દેવિ ત્વાં ચરમેણ સ્વચક્ષુષા ।
 બ્રહ્માદીનામપિ દૃશાં ગોચરત્વં ન ગચ્છતિ ॥ ૧૯૭ ॥
 મહિમા યુવયોર્નિત્યં વેદેન ખલુ ગીયતે ।
 પ્રાકૃતઃ કિલ લોકોડયં કિંજાનાતિ શિવાત્મિકામ્ ॥ ૧૯૮ ॥
 ભવતીં નામરૂપાભ્યાં પાવયન્તીં જગત્રયમ્ ।
 કોટિતીર્થસમશ્ચોકાં શ્રીરામસ્ય પરાં પ્રિયામ્ ॥ ૧૯૯ ॥
 ઇત્યેવં તાં સુસત્કૃત્ય મુનિર્વલ્મીકસમ્ભવઃ ।
 નિજાશ્રમપદે નીત્વા લોકલક્ષ્મીમવાસયત્ ॥ ૨૦૦ ॥
 એતસ્મિન્નન્તરે લીલા કૌશિકો નામ તત્સખી ।
 સીતાવિરહિતં રામં રહઃસ્થાને સમાયયૌ ॥ ૨૦૧ ॥
 ચન્દ્રાનના ચારુચકોરનેત્રા
 કસ્તૂરિકાભિન્દુવિરાજિભાલા ।
 સીમન્તરત્નદ્યુતિભિઃ સમન્તા
 દ્વિશઃ સમસ્તાઃ પરિરોચયન્તી ॥ ૨૦૨ ॥
 મરાલગત્યા શ્રિતપાદપદ્મા
 મજ્જુરનાદૈર્જિતહંસનાદા ।

પાદાઙ્ગુલી ભૂષણચારુચાટુકૈઃ
કલકવણૈર્લક્ષિતમન્દ્યાના ॥ ૨૦૩ ॥

શોણામ્બરોલ્લાસિનિતમ્બવિમ્બ
ધૃતિસ્ફુરચ્ચગ્ચલ કામચક્રા ।
સુવર્ણરમ્ભાતરુકાણ્ડજ્ઞધા
કરીન્દ્રશુણ્ડાવિજિતોરુકાન્તિઃ ॥ ૨૦૪ ॥

અથોવાચ મહાયોગી રામઃ પરમનિઃસ્મૃહઃ ।
કૌશિકી તમહેમાઙ્ગીમેકાન્તે સુસમાગતામ્ ॥ ૨૧૮ ॥

શ્રીરામ ઉવાચ ।
કિમર્થ કૌશિકિ પ્રાપ્તા મત્સકાશમિહાધુના ।
રહસ્યહં તપોનિષ્ઠસ્ત્યક્તસર્વપરિગ્રહઃ ॥ ૨૧૯ ॥

કૌશિક્યુવાચ ।
ઇદાનીં પુણ્ડરીકાક્ષ રહિતઃ પ્રિયયા ભવાન્ ।
અતોઽહં ત્વાં રમયિતું પ્રાપ્તાસ્મિ રહસિ સ્થિતમ્ ॥ ૨૨૦ ॥

શ્રીરામ ઉવાચ ।
મત્પ્રિયા જાનકી સાક્ષાદ્રતિકોટિમનોહરા ।
સૈવ ચેન્માં પરિત્યજ્ય મુનીનામાશ્રમં ગતા ॥ ૨૨૧ ॥

કાન્યા મમ મનો હર્તુ સમર્થાસ્તિ જગત્રયે ।
એકપત્નીવ્રતધરો નાહમન્યત્ર લોલુપઃ ॥ ૨૨૨ ॥

તદાજ્ઞાવશગો ભૂત્વા તયા સહ સુસઙ્ગતામ્ ।
કદાચિત્ત્વાં રમિતવાન્ યથાન્યા ગોપકન્યકાઃ ॥ ૨૨૩ ॥

સહજાજ્ઞાવશેનાહં રતવાન્ વ્રજમણ્ડલે ।
સહજા જાનકી ચેતિ રૂપમેકં દ્વિધાવપુઃ ॥ ૨૨૪ ॥

બ્રહ્મોવાચ ।
વિજ્ઞાપયન્તીમપિ તાં કૌશિકીં જાનકીસખીમ્ ।
નોરરીકૃતવાન્ રામો મહાયોગેશ્વરો રહઃ ॥ ૨૨૫ ॥

તતઃ સા વિમુખીભૂય ભગ્નમાના સુદુર્મનાઃ ।
જાનકીમેવ સમગ્તાત્તાપસીનાં સમીપગામ્ ॥ ૨૨૬ ॥

અન્યાશ્ચ સકલાઃ સખ્યઃ સીતાયાઃ પદ્મલોચનાઃ ।
 કમલેશીપ્રભૂતયઃ પ્રિયેણ સહસોજ્જિઝતાઃ ॥ ૨૨૭ ॥
 સીતાવિરહતમેન યોગં સમધિતિષ્ઠતા ।
 ભગ્નમાના હતધિયઃ સીતામેવ સમાયયુઃ ॥ ૨૨૮ ॥
 તાઃ સર્વાઃ સડ્ગતા વીક્ષ્ય તત્રાપિ જનકાત્મજા ।
 સીતા ભગ્નદશા વીક્ષ્ય પ્રોવાય વચનં સતી ॥ ૨૨૯ ॥
 કિમર્થં ભગ્નમાનાઃ સ્થઃસખ્યઃ સર્વા વિનિન્દિતાઃ ।
 કેનાપિ વઙ્ચિતાઃ કિન્તુ ભગ્નમાનીકૃતાશ્ચ વઃ ॥ ૨૩૦ ॥
 સખ્ય ઊચુઃ ।
 પ્રભુઃ કમલપત્રાક્ષો દેવો દશરથાત્મજઃ ।
 તથૈવ વિરહોદ્રેકાત્રાસ્માનાદિદ્વિયે સખિ ॥ ૨૩૧ ॥
 વયં સર્વાસ્તં સમેતા રહસ્યં
 તપસ્યન્તં યોગમુદ્ગં વહન્તમ્ ।
 અનેકધા ચક્રમમોહનં સખિ
 સ્વભાવલોલૈર્નયનૈર્વિલોક્ય ॥ ૨૩૨ ॥
 સ વૈ ધોરસ્ત્વાં વિના નેતરસ્યાં
 સ્વપ્નેડપિ નાસક્તમના મનાગપિ ।
 અનાદૃતાનામિતિ તેન પત્યા
 ગતો માનસ્ત્વત્સખીનામતો નઃ ॥ ૨૩૩ ॥
 અતઃ સર્વાઃ દુર્મનસો બભૂવુ
 સ્ત્વત્સન્નિધાનં પ્રાપ્તવત્યઃસ્મ તસ્માત્ ।
 યથાત્વમત્રાશ્રમમણ્ડલેવ
 સસ્યેવં તથા વયમપ્દાવસામઃ ॥ ૨૩૪ ॥
 તીવ્રેણ તપસા નિત્યં કર્ષયન્ત્યો નિજં વપુઃ ।
 શ્રીરામચન્દ્રચરણધ્યાનધારાસુધાપ્લુતાઃ ॥ ૨૩૫ ॥
 નેષ્યામઃ કતિચિદહાનિ તે સમીપે
 તિષ્ઠન્ત્યઃ વરમતમાત્મયોગનિષ્ઠાઃ ।
 સાયુજ્યં પુનરથ રાઘવેણ ગત્વા
 દેહાન્તે પરમપદં વ્રજામ શીઘ્રમ્ ॥ ૨૩૬ ॥

ઇતિ તાઃ કૃતસહુલ્યાઃ સીતાસન્નિધિતોષિતાઃ ।
 અચીકરંસ્તપસ્તીત્રં કૌશિકીપ્રમુખાઃ સ્ત્રિયઃ ॥ ૨૩૭ ॥
 ઇદમગ્રે પ્રવક્ષ્યામિ વિશેષેણ તવાગ્રતઃ ।
 વૈરાગ્યસ્ય પ્રસઙ્ગેન કિચ્ચિદુક્તં મયા દ્વિજઃ ॥ ૨૩૮ ॥
 ઇતિ વૈરાગ્યનામાસૌ ભગઃ શ્રી રામચન્દ્રગઃ ।
 તુભ્યં ભુશુણ્ઠ કથિતમુપલક્ષણમાત્રતઃ ॥ ૨૩૯ ॥
 યોડતિપ્રિયતમો દાન્તો લક્ષ્મણઃ કૃતલક્ષણઃ ।
 યં વિના ન કવચિત્તથૌ તં ત્યજન્નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૪૦ ॥
 યસ્યાનુગ્રહ મિચ્છન્તિ નિત્યં શ્રીરામસેવકાઃ ।
 સખાયમાત્મનઃ સાક્ષાત્તં ત્યજન્નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૪૧ ॥
 યેન સાઘ્દ્રં સમાવાત્સીદરણ્યેડપિ પ્રિયાન્વિતઃ ।
 વિનીતમાત્મનો ભક્તં તં ત્યજન્નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૪૨ ॥
 યઃ સાક્ષાદાત્મના તુલ્યઃ પ્રિયો ભ્રાતા સુહૃત્તમઃ ।
 લક્ષ્મણઃ પરમોદારસ્તં ત્યજન્નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૪૩ ॥
 એકાન્તે યત્ર સહજા જાનકી વા સ્વસન્નિધૌ ।
 તત્રાપિ યસ્ય સમ્પર્કસ્તં ત્યજન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૪૪ ॥
 આજ્ઞાવશો નિજસુહૃત્ હ । ખા સાહાય્યપણિતઃ ।
 યો લક્ષ્મણઃ પ્રિયોડત્યન્તં તં ત્યજન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૪૫ ॥
 વિનીતો વનવાસેડપિ ? દ્વાદશવાર્ષિકમ્ ।
 આજ્ઞાનુરોધાત્ કૃતવાન્ તં ત્યજન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૪૬ ॥
 સર્વકાર્યેષુ કુશલો ધર્માત્મા પ્રાણસમ્મિતઃ ।
 અનુજશ્ચૈવ મિત્રં ય તં ત્યજન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૪૭ ॥
 વનેષુ પાર્ણશાલાદિસર્વકાર્યવિધાનકૃત્ ।
 અનુજશ્ચૈવ શિષ્યશ્ચ ત્યં ત્યજન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૪૮ ॥
 અનુગ્રહસ્ય પ્રેમશ્ચ ય એકઃ પાત્રતાં ગતઃ ।
 સ્થિતશ્ચ નિકટે નિત્યં તં ત્યજન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૪૯ ॥
 યસ્ય ક્ષણવિયોગે તુ યુગં કલ્પાયતે દિનમ્ ।
 પટાન્તરેડપ્યમુક્તાશ્ચ તં ત્યજન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૫૦ ॥

યેન સાધ્દુ વિહૃતવાન્ ગૃહેષુ ચ વનેષુ ચ ।
 અનેકવિધલીલાભિસ્તં ત્યજન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૫૧ ॥
 હે લક્ષ્મણ સખે ભ્રાતઃ પ્રિયમિત્રેતિયાબ્રવીત્ ।
 યં નિત્યમાત્મદયિતં તં ત્યજન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૫૨ ॥
 યસ્યાનર્ઘ્યતમોદારગુણસન્તુષ્ટમાનસઃ ।
 વનેડપિ સુખિતોડવાત્સીત્ તં ત્યજન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૫૩ ॥
 યસ્ય બાહુબલેનાસૌ હતવાન્ રાક્ષસીં ચમૂમ્ ।
 મહાબલાં મહાઘોરાં તં ત્યજન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૫૪ ॥
 યેનૈવ નિહતો વાણૈરિન્દ્રજિત્સમરોદ્ધતઃ ।
 સર્વદેવૌઘવિજયી તં ત્યજન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૫૫ ॥
 યસ્ય વીર્યબલેનાસૌ પ્રબલં રાક્ષસેશ્વરમ્ ।
 ન કિઞ્ચિદ્ ગણયામાસ તં ત્યજન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૫૬ ॥
 યસ્યાનુભાવમખિલં લૌકિકં વાપ્યલૌકિકમ્ ।
 સ્વયં વેતિ પ્રભુર્નાન્યસ્તં ત્યજન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૫૭ ॥
 યસ્ય સૌન્દર્યસારેણ સ્વયમેવ વશીકૃતઃ ।
 આત્મસૌન્દર્યતુલ્યેન તં ત્યજન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૫૮ ॥
 આબાત્યાચ્છીલિતો યસ્ય સડ્ગઃ પરમસૌખ્યદઃ ।
 નેત્રસન્તૃપ્તિજનનઃ તં ત્યજન્ નૈવ બાધિતઃ ॥ ૨૫૯ ॥
 અયં ચાસ્ય ભગો નિત્યં મહાવૈરાગ્યશબ્દિતઃ ।
 સમ્પ્રોક્તો બહુધા તુભ્યં ભગવાન્ યેન કીર્તિતઃ ॥ ૨૬૦ ॥
 ઇત્યં તે ષડ્ગુણાઃ પ્રોક્તાઃ રામસ્ય સુમહાત્મનઃ ।
 શ્રુત્વૈતાન્ સર્વમાહાત્મ્યજ્ઞાતા ભવતિ ભક્તિમાન્ ॥ ૨૬૧ ॥
 માહાત્મ્યજ્ઞાનમડ્ગં હિ ભક્તેઃ શ્રારામગોચરમ્ ।
 અતસ્તે બહુધા ખ્યાતા માહાત્મ્યજ્ઞામયે ગુણાઃ ॥ ૨૬૨ ॥
 ઇતિ શ્રીમદાદિરામાયણે બ્રહ્મભુશુરડસંવાદે પૂર્વખણ્ડે ષડ્ગુણાખ્યાને
 વૈરાગ્યવ્યાખ્યાનં નામ સપ્તમવત્તિતમોઽધ્યાયઃ ॥ ૯૭ ॥

ShaDguNAni - aishvaryaguNa vIryaguNa yashoguNa shrIHguNa jnAnaguNa
vairAgyaguNa .

Encoded and proofread by Vishal Pandey

——
Rama Shadguna Upakhyana Varnanam Six Qualities of Shriram
pdf was typeset on March 18, 2025

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

